

Gerrymandering Magyarországon és az Egyesült Államokban

Jelige: Hatalom

Dolgozat lezárásának dátuma: 2023.05.12.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
1.1 A kutatással kapcsolatos célok.....	3
1.2 Téziseim.....	Error! Bookmark not defined.
1.2 Kutatásmódszertanom.....	Error! Bookmark not defined.
1.4 A dolgozat felépítése	4
2. A gerrymandering őshazája, Amerika.....	5
2.1 Minden, ami gerrymandering	5
2.1.1 Taktika, ami még „nem lépi át a határt”	7
2.2 Az etnikumok háttérbe szorítása	8
2.3 A háttérben meghúzódó hatások.....	10
2.3.1 Mi lehet a megoldás?	12
3. Választókerületi manipuláció a hazai gyakorlatban	14
3.1 Az országgyűlési választások rendszere Magyarországon.....	15
3.2.1 Ami korlátot jelenthet	18
3.2 Az egyéni választókerületek változása az új választási rendszerben.....	19
3.2.1 További méltánytalan tényezők.....	21
3.3 Magyarországon történt demográfiai változások az 1990-es évektől.....	23
3.3.1 Kétpólusú térséggé váló körzetek.....	25
3.4 Hogyan lehetne igazságos?.....	27
3.4.1 Lehetséges alternatívák a torzulások korrigálására	31
4. Záró gondolatok	33
4.1 A két választási rendszer kapcsolata	33
5. Konklúzió - összegzés	34
5.1 Zárszó	36

1. Bevezetés

„Minden uralom részleges, és az a szféra, ahova nem terjed ki, alkalmasint barátságtalan is vele szemben, nem ok nélkül tartva attól, hogy a sikeres uralom terjeszkedni akar, és minél jobban boldogul, annál valószínűbb, hogy felébred benne a vágy, hogy legyőzze azt, akire eddig még nem sikerült rákényszerítenie az akaratát.”

/Konrád György/

A 2022-es országgyűlési választás, a rendszerváltás óta kilencedik alkalommal megrendezett demokratikus parlamenti választás volt hazánkban. Ezen voksolás során is a Fidesz-KDNP pártszövetség győzedelmeskedett, így Orbán Viktor, már zsinórban a negyedik alkalommal alakíthatott kormányt. Az előzetes közvélemény-kutatások és felmérések bizakodóan írtak egy esetleges ellenzéki sikerrel kapcsolatban, azonban ez a remény, mint utólag kiderült alaptalannak bizonyult. A Fideszre több mint 3 millióan adták le a voksukat, amely a listás eredményeket tekintve 54%-ot tesz ki. Ezzel szemben az ellenzék a 2 millió szavazatot sem érte el. A mandátumok megoszlásában csak tovább nyílik az olló. A parlamenti helyek 67,8%-a, azaz 135 képviselői szék tartozik a kormánypárt alá, míg a hatpárti ellenzéki összefogás csak 28,6%-ot tesz ki, amely 57 országgyűlési képviselőt jelent. Ennek nagyon sokrétű és hosszasan taglalható okozatai vannak az Egységben Magyarország részéről (például a pártok fragmentáltsága és az abból adódó belső viták, a miniszterelnök-jelölt szerepe és kommunikációja, a későn megkezdett kampány, az átszavazási hajlandóság rosszul történő felmérése), azonban ennek részletes kifejtése egy másik kutatást igényelne. Írásomban egy sokkal összetettebb, mélyebbről eredeztethető problémát szeretnék bemutatni, amellyel már a XIX. századi Amerikában is meg kellett küzdeni a politikai versengések során és azóta nem sikerült rátalálni az ellenszerére. A jelenség magyarországi példájának vizsgálatát tekintve, nem esetlegesen az ellenzék alulmaradását, hanem annál inkább a Fidesz biztos győzelmét jelenti a 2014-es választások óta, amelynek folytán a hazai választások demokratikus mivolta is megkérdőjelezhetővé válik. Ez nem más, mint a gerrymandering, a választókerületek határainak szándékos manipulálása.

1.1 A kutatással kapcsolatos célok

A jelenség, nem csak hazánkban nehezíti meg az egyenlő reprezentációt a szavazópolgárok körében. Jellemzően az Amerikai Egyesült Államokkal szokták párhuzamba hozni, amely Magyarországgal együtt vizsgálódásom alanyát képezik majd.

Kutatásom központi elemét alkotja, hogy választ kapjak arra, hogy a két, egymástól föltöbb eltérő politikai rendszerben hogyan alakul ki és miért is működhet olyan hatékonyan a gerrymandering jelensége.

Továbbá azt szeretném kideríteni, hogy milyen hosszú távú hatása van a 2011-es új magyar választási törvény bevezetésének a gerrymandering kialakulásának lehetőségére. Fenntartható-e, a körzetek jelenlegi allokációja, és ha igen, meddig? László Róbert, a Political Capital választási szakértőjének 2011-ben tett kijelentését szeretném igazolni, miszerint „Világosan látszik, hogy a 106 új körzet kialakítása a korábbi választási eredmények alapján készült, és még ki tudja, milyen forrásból származó adatbázisok mozgatták a térképrajzolók ceruzáját”. (László R., 2011)

Ezen felvetett kérdések relevanciája nem megkérdőjelezhető, hiszen a témakör elemzése az aktualitásokon felül, az érintett választási rendszerek esetleges sebezhetőségére mutat rá.

1.2 Téziseim

A dolgozat gerincét három fő tézis képezi.

Első tézisem szerint, az egyenlőtlen reprezentáció kialakulása, a területi beosztás alapján történő szavazatkiosztások rendszerére vezethető vissza mindkét esetben.

Második tézisem során azt állítom, hogy a választókerületek manipulációjával történő taktikázás egyértelmű stabilitást nyújt hosszútávon az inkumbens politikai hatalom pozíciójára Magyarországon.

Harmadik, egyben záró tézisem alapján azt szeretném bebizonyítani, hogy a jelenleg hatályos jogszabályi keretek alapján megalkotható egy olyasfajta választókörzeti felosztás, amely nem az egyéni kormányérdekek által vezérelt, hanem a demokratikus szabadságjogok egyik komponensét, az egyenlő választójogot képviselik.

Úgy gondolom, hogy ezen felvázolt tézisek igazolása, vagy esetleges cáfolata révén újfaja, lényegi elemek állapíthatók meg az érintett választási rendszerekkel kapcsolatban.

1.3 Kutatásmódszertan

Kvalitatív kutatásom során, a két ország választókerületi aránytalanságának feltárásához, szakirodalmi másodelemzést végzek, melynek eredményét komparatív elemzéssel hasonlítom össze. Ehhez szekunder forrásokat használok elsősorban. Elemzési módszeremet képezi továbbá egy hatásvizsgálat lefolytatása, valamint egy önálló kvantitatív elemzés is, melynek eredményeképpen megalapozott következtetések birtokában alkothatom meg a konklúziót.

A két módszer együttes használatát azért tartom szükségesnek, mivel az összefüggéseket és magyarázatokat csak is közösen tudják kielégítően alátámasztani.

A megszerzett információk felhasználásával remélhetőleg eredményteljesen zárul majd vizsgálódásom és bízom benne, hogy sikerül választ találnom a felmerült kérdésekre.

1.4 A dolgozat felépítése

Mielőtt kutatásom fő témájára rátérek, a szükséges elméleti alapokat járom körbe részletesen. Néhány mondatban bemutatom, hogy mit is jelent maga a gerrymandering és honnan eredeztethető, milyen történelmi háttérrel rendelkezik. Különböző típusait és megjelenő fajtáit ezután az Egyesült Államok példáján keresztül szemléltetem. Ezen fejezeten belül, a konkrét esetek bemutatását követően, azokat a lehetőségeket fejtem ki, amelyek alternatívát nyújtanak a körzetmanipuláció hatékony visszaszorítására. Ezt követően felvázolok egyfajta kontextust, ami által világossá válik, hogy miért képes, és miért is érdemes ezzel taktikáznia a hatalmon lévő kormánynak. Dolgozatom második felében a Magyarországon 2010 előtt működő választási rendszert hasonlítom össze, a 2011-ben elfogadott országgyűlési választásokról szóló törvény által kialakított, napjainkban is működő parlamenti választási szisztémának a jellegzetességeivel. Utána azt mutatom be, hogyan változtak az egyéni választókerületek az összetételei, megynként lebontva, illetve milyen fizikailag érzékelhető hatások mutatkoznak ennek kapcsán. Kitérek arra, hogy ez a változtatás milyen területi torzulásokat okozott és a belső demográfiai átrendeződési folyamatok, amelyek 2011-et követően indultak el, milyen

mértékben fokozzák ezeket az aránytalanságokat. A határon túli magyarság voksolási helyzetének vizsgálata után, dolgozatom ezt követő szakaszában a magyarországi választókerületek megyék közötti kiosztásának kérdéskörén belül végzek számításokat az optimálisabb elosztás érdekében és teszek próbát egy igazságosabb disztribúció megalkotására. A dolgozat lezárása előtt megalkotom következtetéseimet, amely a magyarországi illetve az Egyesült Államokban létrejövő gerrymandering jelensége és a két ország választási rendszere között áll fenn. Végezetül, kutatásom zárásaként ismertetek néhány lehetséges alternatívát, amely a torzító hatás csökkentésére és a kialakult helyzet orvoslására szolgálhat.

2. A gerrymandering őshazája, Amerika

A mindennapokban is közismert gerrymandering a választási földrajz torzulásának a gyűjtőfogalma, amely a választókerületek manipulatív meghúzásának, illetve az eredményeire gyakorolt hatásának vizsgálatát öleli fel. A földrajzi torzulás fogalma magában foglalja mindazon választással kapcsolatos térbeli szempontokat, ami a mandátumkiosztásban egyenlőtlen politikai reprezentációt hoz létre. (Vida, 2020) Ez azon tényezőkre eredeztethető vissza, mint a választókerületek közötti eltérések a választópolgárok száma tekintetében, a szavazói távolmaradások; továbbá a pártok szavazat-arányainak térbeli eloszlása, valamint a harmadik pártra, vagy egyéb kispártokra leadott voksok hatása. (Brookes, 1960: 160) Ezeket a későbbi fejezetek során részletesen is elmezem.

A jelenségnek számos különböző fajtája van, ami alapján lehet az adott választókerületi határ módosításokat kategorizálni. A következőkben ezeket a formákat mutatom be azon ország példáján keresztül, ahonnan a gerrymandering gyökerei eredeztethetők.

2.1 Minden, ami gerrymandering

A „pártos” gerrymandering a XIX. századi, Egyesült Államokra vezethető vissza, amely az első olyan országok közé tartozott, ahol választott képviseleti kormányzat működött. A névadó Elbridge Gerry Massachusettsi kormányzó, különleges „szalamandra” alakú választókerületet hozott létre Essex megyében, hogy kedvezni tudjon a Demokrata-Republikánus párt jelöltjeinek a föderalistákkal szemben. (Engstrom, 2013) A gerrymander szót (melyet eredetileg "Gerry-

mander"-nek írtak) először Boston-Gazette-ben¹ használták 1812. március 26-án, a massachusettsi állami szenátusi választási körzetek újra rajzolására reagálva. (Griffith, 1907: 72) Az esemény nagy port kavart. A kifejezésnek legalább 80 ismert idézete található meg 1812 márciusa és decembere között az amerikai újságokban. (M. C. Kenneth, 2008: 834)

A taktikázást hamarosan az eredeti massachusettsi példát követően más államokban is elkezdtek használni, a körzethatárok pártpolitikai célú manipulálására. Időről időre más nevek is kiérdemelték a "mander" utótagot, amivel egy adott törekvést egy adott politikushoz vagy csoporthoz köthetővé vált. Ezek közé tartozik a "Jerrymander"² (amely kifejezés Jerry Brown kaliforniai kormányzó után kapta a nevét), valamint a "Perrymander" (utalás Rick Perry texasi kormányzóra). (Wasserman, 2011) A polgárháborút követően egészen a 19. század végéig tartó folyamat kezdett tarthatatlanná válni, melynek hatására a törvényhozás elfogadta az első újra rajzolásról és az újraelosztásról szóló törvényt 1890-ben. Az évek során számos tartalmi kiegészítéssel bővült, melynek legfrissebb változatát 2021-ben fogadta el a Bizottság³.

A jelenlegi szabályozások szerint Washingtonban a tíz éves népszámlálásokat követően újra rajzolják a kongresszusi és törvényhozási körzetek határait, hogy az elmúlt évtizedben bekövetkezett népesség változásokat figyelembe véve biztosítsák, a körzetek lakosságának egyenlő számú eloszlását. Az így kialakított térkép befolyásolja az állam képviselőházi és törvényhozási testületeinek megválasztását. (Martis, 2008: 835) Míg egyes demokráciákban a választókerületek újra tervezése független bizottságok feladata (mint például India esetében), itt a módosításokat a legtöbb államban az állami törvényhozók, valamint esetenként a kormányzó ellenőrzi (attól függően, hogy az adott kormányzó rendelkezik-e vétőjoggal az újra rajzolásról szóló törvények felett). (Erikson, 2002: 50) Abban az esetben azonban, ha az állam törvényhozó testületének és kormányzói hivatalának irányítása az egyik párt kezében van, akkor kellően erős helyzetbe kerül ahhoz, hogy a körzethatárok átalakítása során a mérleg nyelve a saját oldalára billenjen (mivel ezek pártpolitika által uralt testületek), míg politikai ellenfeleit pedig hátrányos helyzetbe hozza. Ebből kifolyólag a körzethatárok átrajzolása komoly politikai feladattá vált, mivel ennek jogalkotói gyakorlata nagyban függ a pártpolitikai erőviszonyoktól. (Martis, 2008: 838) Nem csoda, hogy ennek hatására erőteljesen megugrott a politikai konfliktusok száma. Az ilyesfajta célú manipulációt nevezik *partisan*

¹ Forrás: https://www.si.edu/object/cartoon-gerry-mander-1813%3Aanmah_509530

² Thomas B. Hofeller (2010): A közelgő körzetátalakítási vihar: Hogyan jár a Republikánus Párt?

³ Forrás: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11618>

gerrymandering-nek, mely a legelterjedtebb technika az eredményorientált határmódosítások körében. (Erikson 2002: 54)

Két legtisztább esete a gyakorlatban, a saját szavazatok maximalizálása, vagy az ellenfél mandátumainak minimalizálása. Az úgynevezett (*stacked gerrymandering*), amely tökéletesen homogén választókerületek kialakítása törekszik, ahol az ellenfél szavazóit néhány körzetbe sűrítik és a szokásosnál nagyobb mértékben győz, de a többi kerületben viszont vereséget szenved, így csökken a párt, kongresszusi képviselője. Valamint a (*cracked gerrymandering*), amelynek során az ellenzéki szavazók szavazati erejét több körzetben felhígítják. (Johnston, 2002a: 14) Az így kialakított kerületekben, a másik párt szavazótáborra lehetőleg egyenletes, kisebbségenként elszóródik és így a konkurens párt sehol nem tud mandátum többséget kialakítani. A két módszert tipikusan kombinálni szokták. (Morill R. 2009) Bevetett módszer továbbá, a másik oldal szavazóinak térbeli megosztása olyas módon, hogy jelöltállításnál erősíti a rivalizálást az ellenfél táborán belül, így megosztottságot eredményez az egységes jelölt támogatása helyett. (Johnston, 2002a: 16). Ennek iskolapéldája Észak-Karolina 12. kerülete (1.2. ábra), amely az ország legjobban eltorzított körzetének címét viseli a republikánusok által⁴.

2.1.1 Taktika, ami még „nem lépi át a határt”

A 2000-ben történt körzet módosítások alapján megállapítható, hogy ritka, azonban nem elképzelhetetlen, hogy az újra rajzolás a demokrata, valamint a republikánus párt, hivatalban lévő képviselőinek is egyaránt kedvez. A kétpárti (bipartisan) *gerrymandering* esetleges alkalmazása az Egyenlő védelmi klauzula alapján szabályszerű és alkotmányosan megengedett⁵. Ezen felül garanciaként szolgál, az Egyesült Államok 14. alkotmánymódosításában foglaltak⁶. Habár nem jellemző, hogy a transzformálások által nyújtott potenciált a körzetalkotó kiadja a kezei közül. (S. Issacharoff; P.S. Karlan; R. H Pildes, 2002: 828)

⁴ "Congressional Districts Relationship Files (State-based)". *U.S. Census Bureau*. The Original. (Utolsó letöltés: 2023.04.11.)

⁵ Az Egyenlő Védelmi Klauzula felfogásként tekinthető az Egyesült Államok kimondott elkötelezettségének ígéretére, miszerint minden ember egyenlőnek születik a törvény előtt, lehetővé téve az igazságszolgáltatás számára, hogy ezt az elvet érvényesítse az államokkal szemben.

Forrás: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISUM:mutual_defence

⁶ U.S. Constitution-Amendment 14. *The Constitution Online*. https://www.usconstitution.net/xconst_Am14.html (Utolsó letöltés: 2023.05.09.)

Léteznek azonban már túlságosan szembetűnő esetek, melynek során elvárt a korrekció. A jogilag megalapozott, politikai határok létrehozásának ügye kiemelt figyelmet kap, amivel a területi aránytalanságot a leghatékonyabban csökkenteni lehet. E döntés értelmében a képviselők számának összetételét államonként úgy határozzák meg, hogy minden mandátum megközelítőleg ugyanannyi lakossal érjen fel. (P. HAGGETT, 2006: 529) Erre több példa okán is szükség volt. Tennessee államban az aránytalan választókerületi beosztás szavazói elégedetlenségeket eredményezett, mivel a lakosok úgy érezték, hogy szavazataik súlytalanná váltak döntéshozásban. A vidéki Moore megyében élők voksa 19-szer annyit ér, mint másik Hamilton megyében. Vermonté esete során a legnagyobb választókerületnek 987-szer több választópolgára volt, mint a leggyérebben lakottnak, a lakosság számarányát tekintve. A Legfelsőbb Bíróság döntése értelmében, ezen hibák korrigálására kötelezték az érintett államokat. (P. HAGGETT, 2006: 531)

Mára azonban a térképkészítőknek könnyebb dolguk van, mint Elbridge Gerry idejében, hiszen a számítástechnika fejlődése elősegítette a kerületi térképek manipulálásának lehetőségét. A számítógépek segítségével, valamint a megfelelő földrajzi információs rendszer és a népszámlálási adatok felhasználásával a körzetalkotók számos lehetséges térkép konfigurációt tudnak feldolgozni a kívánt eredmények elérése érdekében. A Republikánus Párt, a 2010-es amerikai választásokat megelőzően kezdeményezte a REDMAP (Redistricting Majority Project)⁷ nevű programot. (Ellenburg, 2017)

2.2 Az etnikumok háttérbe szorítása

Az előzők során bemutatott, politikai célzata mellett (mellyel pártokat részesít előnyben vagy szorít a háttérbe) egy másfajta jelleggel az etnikai kisebbségek kizorítására alkalmazzák, leginkább az Egyesült Államokban. A kisebbségeket az 1960-as években gyakorlatilag megfosztották választójoguktól, mivel a körzethatárokat úgy húzzák meg, hogy ne tudják megválasztani az általuk preferált jelölteket. A racial gerrymandering alapján a fekete többségű területeken olyan választókerületeket hoznak létre, ahol a területhez úgy kapcsolnak fehérek által lakott térségeket, hogy mindenhol a fehérek legyenek többségben, melynek során a fekete kisebbség kizorul a törvényalkotásból. (Webster, G. R. - Quinton N. 2010) Az 1965-ös Voting

⁷ D. Daley (2022): The United States of REDMAP Without voting rights reform, the GOP is free to create a future where elections don't matter. *The Forum*.

Rights Act⁸ elfogadásával (melyet Lyndon B. Johnson írt alá) megtiltották az ilyesfajta körzet átrajzolásokat. A választójogi törvényt az 1980-as években módosította a Kongresszus, amelyben azon államok térképeit, amelyek diszkriminatív hatásúak kötelezték az újra rajzolásra. Jól szemlélteti ezt, a Utah állambeli San Juan megye esete, amelyet 2017 júliusában Robert Shelby amerikai kerületi bíró alkotmányellenesnek ítélt arra hivatkozva, hogy a megyei bizottsági és iskolaszéki választási körzet felosztás elnyomja a többségben lévő amerikai őslakosok hangját. (M. L. Price, 2017) A választási befolyásoló képesség felhígítása azonban manapság is gyakori. Alabamában⁹, 2022 októberére emelkedett a Legfelsőbb Bíróság szintjéig ezen probléma, miszerint a fekete választópolgárokat a 7. körzetbe tömörítik (ahol arányuk 56%-ot éri el), majd a többi színesbőrű lakost hat fehér többségű államban különítik. Ezen körzetekben az arányuk nem haladja meg a 30%-ot sem. Felmerült a kérdés, hogy az 1965-ös szavazati jogról szóló törvény értelmében köteles-e létrehozni egy második fekete többségű kongresszusi körzetet. Az állam azonban fellebbezett a végzés ellen, melynek hatására felfüggesztették az ügy alsófokú bírósági végzését. Ennek eredményeképp a 2022-es félévös választásokat a vitatott térkép alapján vezényelték le. (D. Avery, 2022)

Európai példát tekintve, Szlovákia területe is érintett volt a problémában, ahol a trianoni békeszerződés után a megyéket függőlegesen sávos összetételben határozták meg. A választókerületek ilyen típusú meghúzása miatt, a nemzetiségek nem jutottak számaránnyukkal arányos képviselőkhöz, hiszen nem érték el azt a bizonyos százalékot, amely lehetővé tette volna, hogy a saját anyanyelvükön folyják az oktatás az iskolában. (Takács K. O., 2019: 43)

Létezik azonban pozitív gerrymandering is, amely egy társadalmilag értékes cél érdekében történik. Erre jó példa az arizonai indián rezervátumban a hagyományosan konfliktusos kapcsolatot ápoló Hopi, illetve Navahó indiánok reprezentációjának szétválasztása a képviselőházban. Ezt úgy érték el, hogy a törvényhozás szokatlan körzet konfigurációt hozott létre a kongresszusi körzet számára. Mivel a Hopi-rezervátumot teljesen körülveszi a Navajo rezervátum, ezért egy több száz mérföld hosszú folyófolyás menti vékony sáv köti a Hopi-rezervátumot a körzet többi részéhez. Ez lehetővé teszi, hogy megvalósuljon a közösség érdekképviselése. (Bernman-Salant, 1998: 85)

Ez a téma azonban összetettebb, mint amilyennek látszik, mivel ügyelni kell arra is, hogy elkerüljék, hogy a körzethatárokat a kisebbségi csoportok javára alakítsák ki. Ezt az Egyenlő

⁸ Forrás: <https://www.archives.gov/milestone-documents/voting-rights-act>

⁹ Forrás: <https://www.cnet.com/news/politics/gerrymandering-the-greatest-threat-to-voting-in-america/>

Védelmi Klauzula (Equal Protection Clause)¹⁰ biztosítja. Számos esetben a választók különböző körzetekben zajló, faji alapon történő elkülönítésére irányuló erőfeszítésnek nincs kellően megalapozott indoklása. E törvény nélkül néhány törekvés előidézheti azt a helyzetet, hogy a választott tisztviselők, szinte már egy bizonyos faji csoportot képviselnek, nem pedig a választókörzetük egészét. (N. Ebaugh, 1997: 618) A korlátozást segíti, hogy faji gerrymanderingre vonatkozó módosítási javaslatot csak azok a személyek kezdeményezhetnek, akik az érintett, „megtámadott” körzetben laknak. Ezen felül a benyújtott tervezetet szigorú vizsgálatnak vetik alá, melynek során a faji hovatartozás tényezőjét kezelik elsődleges szempontként, a hagyományos újrarájzolási elvekkel szemben. Ezek közé sorolható, a tömörség, az egybefüggőség, és a tényleges közös érdekek által meghatározott politikai alegységek vagy közösségek tiszteletben tartása. (N. Ebaugh, 1997: 621) A három lépcsős vizsgálat során¹¹ meg kell jelenniük olyan kényszerítő érdekeknek, amely igazolhatja a faji alapon kialakított körzetek létrehozását, így a szabálytalan alakú körzethatárokat egyben. Ezen felül, hogy a közösség politikailag összetartó blokként képes szavazni.

New Jersey-i esetében¹² a Legfelsőbb Bíróság egy újra rajzolási tervet hatályon kívül helyezett, amikor megállapították, hogy az alkotmányellenes. Az állam arra hivatkozott, hogy az egyenlőtlen újra rajzolás a kisebbségi szavazati jog megőrzése érdekében történt, azonban ennek alátámasztására a bíróság nem talált bizonyítékot. Az újra rajzolási kísérletet elvetették, mivel sérült az egy személy, egy szavazat alkotmányos elve. (W. B. Powers, 1984: 685)

2.3 A háttérben meghúzódó hatások

A szándékos körzet manipulálások a politikai földrajz torzítása mellett, számos egyéb következménnyel is bírnak mind rövid, mind hosszú távon egyaránt. A demokráciára gyakorolt hatásáról és arról, hogy a gerrymanderingben érintett jelöltekre, választókra, valamint a politikai pártokra milyen módon terjed ki, azonban kevesebb szó esik a szakirodalomban. Egy rövidebb kitérő gyanánt, ezeket a hatásokat szeretném ismertetni.

Egyértelműen kijelenthető, hogy a jelenség számos pártfunkciót akadályoz kongresszusi, valamint az állami törvényhozások szintjén. Mivel a pártok működésének a motorja a

¹⁰ Forrás: https://www.law.cornell.edu/wex/american_indian_law

¹¹ Forrás: <https://www.democracydocket.com/analysis/racial-gerrymandering-vs-racial-vote-dilution-explained/>

¹² "Karcher v. Daggett – 462 U.S. 725 (1983)". *Justia: US Supreme Court Center*

mandátumszerzés és ezen mandátumok elnyerésével, a preferált politikájuk érvényesítése, így elméleti szempontból valószínűsíthető, hogy a gerrymandering által hátrányosan érintett felek több alapvető tevékenységük elvégzésében is hátráltatva vannak. (N. Stephanopoulos; C. Warshaw, 2019: 3) Kimutatható¹³, hogy ha egy körzet alkotási terv miatt egy párt hátrányos helyzetbe kerül, jelöltjei kevesebb mandátumot tudnak potenciálisan megnyerni, továbbá ezen mandátumok hitelessége („ereje”) is lecsökken. Ebben nagy szerepet játszik, hogy hétköznapi választópolgárok kevésbé támogatók egy olyan párttal kapcsolatban, amelynek nem sok reménye van a törvényhozás irányítására. A kialakult bizonytalanságok megzavarják a hivatalban lévők és a választók közötti kapcsolatot, hiszen az új szavazók integrálása és a régiók kivonása megváltoztatja a körzet politikai összetételét, ezáltal új lehetőségeket teremtve a kihívók számára. (Jacobson; Carson, 2015) Ezek mellett gyakori, hogy a hátrányba kerülő párt képviselői visszalépnek az indulástól a választásokat megelőzően, mintsem, hogy kisebbséget képviseljenek, mivel elvész a versengéstől való motiváció. A választópolgárok és képviselők ismeretlenné válnak egymás számára, amely csökkenti a szavazási hajlandóságot, bizalmat.

Mindezekre reagálva a potenciális adományozók érthető módon (saját érdekeltségükből kifolyólag) kevesebb pénzt adnak azoknak a jelölteknek, akik egy kerületi terv miatt hátrányos helyzetbe került párthoz tartoznak. (Jacobson; Carson, 2015)

A felmerült nehézségek az adománygyűjtés, a szavazók regisztrációja, az önkéntesek vonzása, a függetlenek támogatása és a jelöltek toborzása tekintetében komoly belső működésképtelenséget eredményezhet. (N. Stephanopoulos; C. Warshaw, 2019: 4) Végezetül a pártok ezen funkcióinak hanyatlása tartós választási hátrányba sodorhatja az érintett politikai csoportot, hiszen korlátozva vannak választási vagy politikai céljaik elérésében.

Természetesen az említett impulzusok nem térítik el a párthűek választását, mivel feltehetően egy torz a térkép esetén is a pártvonalukat támogatnák. Ezzel szemben a függetlenek és a gyengébb pártkapcsolatokkal rendelkező szavazók intenzívebben reagálhatnak a kialakult körzeti elfogultságra. (N. Stephanopoulos; C. Warshaw, 2019: 7) Ennek oka, hogy a párt legelkötelezettebb szavazói jobban tájékozottak a politikában, mint az általános választók.

Kutatások kimutatták, hogy az állami törvényhozás és a kongresszusi küldöttségek ideológiai összetételére igen erős hatással bír a körzet beosztási terv pártpolitikai elfogultsága. Ez

¹³ Forrás: <https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/env.2017.0031>

ráhatással van az állami kormányok által végrehajtott politikákra is. (Caughey, Tausanovich és Warshaw 2017) Azonban ennek részletes elemzésére ezen kutatás keretei nem terjednek ki.

Összességében tehát arra a következtetésre juthatunk, hogy a gerrymandering nemcsak a törvényhozói képviselőket és az aktuális folyamatokat torzítja, hanem a demokratikus folyamatok¹⁴ egészségének károsításán túl, több alapvető funkciójuk ellátásában is akadályozza a pártokat.

2.3.1 Mi lehet a megoldás?

A részletes áttekintés során megállapíthattuk, hogy mennyire összetett probléma a gerrymandering jelensége. A méltányosabb reprezentáció érdekében számos törekvés született az idők folyamán¹⁵, azonban teljes mértékben egyik sem volt képes megfékezni az igazságtalanságokat. A továbbiakban azon jogi, valamint politikai eszközöket és lehetőségeket mutatom be, amelyek csökkenthetik az újra rajzolás mozgatórugóit.

Jogszabály nyújtotta védelem:

A már törvénybe foglalt rendelkezések részét képezi azon kényszerítő erő, melynek során, ha egy joghatóság újra rajzolási terve sérti az 1965-ös szavazati jogról szóló törvényt¹⁶ vagy az Egyenlő védelemi klauzulát, a szövetségi törvényszéknek köteleznie kell a joghatóságot, hogy indítványozzon egy újabb határmódosítási koncepciót, amely orvosolja a gerrymanderinget. Ha ezen új javaslat elmarad, esetleg az általa javasolt körzet átalakítási terv továbbra is kifogásolható a törvény által, akkor a bíróságnak magának kell olyan tervezetet készítenie az érintett területtel kapcsolatban, amely orvosolja a jogsértést. A bíróság méltányossági jogköréből adódóan kényszerítő erővel bír a joghatóság felé. (S. Issacharoff; P.S. Karlan; R. H. Pildes, 2012: 1058)

Semleges újra rajzolási kritériumok:

Ezen felül, már számos államban alkotmányosan lefektetett jogkörök védik a körzeteket, miszerint tilos olyan újra rajzolási terveket indítványozni, amelyek bármely politikai pártnak vagy hivatalban lévőnek kedveznek, vagy hátrányos helyzetbe hozhatják ellenfelével szemben.

¹⁴ Forrás: <https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/env.2017.0031>

¹⁵ Robert Farley (2008): Preventing Unconstitutional Gerrymandering: Escaping the Intent/Effects Quagmire. *Seton Hall L. Rev.*, 38, 397.o.

¹⁶ Voting Rights Act of 1965: <https://www.archives.gov/milestone-documents/voting-rights-act>

Florida állami bírósága¹⁷ 2010-re a második állami alkotmánymódosítást fogadta el, amelyben bármiféle gerrymanderinget támogató törekvést (a floridai törvényhozás részéről) megtilt. Általánosságban az újra rajzolt térképek elfogadtatásához az állami törvényhozásban legalább 50 százalékos arány szükséges. Ezen felül, lakossági kezdeményezés hatására 2018-ban Ohio bírósága jóváhagyta¹⁸, hogy az körzetmódosítási terveket a kisebbségi pártnak is támogatnia kell legalább 50 százalékban. (T. Gabriel; M. Wines, 2019)

A prevenció egy másik formája, miszerint pártoktól független bizottságokat hoznak létre, amelyek a körzetek igazságos átalakításának lebonyolításával foglalkoznak. Ez a megoldás hatékonynak bizonyult és számos államban (Washington, Arizona) állandóvá váltak az ilyesfajta testületek, ugyanakkor voltak olyan esetek (Kalifornia), ahol nem sikerült megfelelően ellátni a feladatkörét. Az állandó szervezeteken felül, működnek ad hoc bizottságok is (New Jersey, Rhode Island¹⁹), azonban döntéshozataluk szigorúan a népszámlálási adatok figyelembevételéhez kötött. (O. Pierce; J. Larson, 2011) Létezik azonban példa arra is, amikor egy állam törvényhozása alkotmányossági kritériumokra hivatkozva ellenezte, hogy a törvényhozás helyett egy párton kívüli bizottságot töltsen be a körzetek újra rajzolási feladatát. Az arizonai precedens²⁰ során az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága kinyilvánította a pártatlan bizottságok alkotmányosságát.

Emberek helyett gépek?:

Az emberi térképészek kivonása egy újabb alternatívaként szolgálhat, az igazságosabb reprezentáció megvalósítása érdekében. Az előre meghatározott utasítások alapján kiválasztott számítógépes programok ugyan lehetőséget kínálnak arra, hogy kiszűrjék a részrehajló módosításokat, azonban a kihívást a megfelelő újra rajzolási algoritmus megtalálása jelenti, mivel az ilyesfajta szoftverekben is szerepet játszhat a politikai elfogultság. Az előnyeit tekintve azonban, egy algoritmus képes megállapítani, hogy a módosításra bocsátott körzet mennyire számít heterogénnek más lehetséges újra rajzolási tervek mintájához képest. Abban az esetben, ha az összehasonlítás során az adatok szélsőségesebb eredményeket mutatnak, mint a sablon többi eleme, akkor az adott körzet nagy valószínűséggel érintett a gerrymandering jelensége által. (A. Brick; C. Brick, 2021) Habár néhány állam terjesztett elő javaslatokat körzet alkotó algoritmusok megfontolásával kapcsolatban, azonban végezetül egyetlen egy sem fogadott el

¹⁷ Forrás: <https://www.floridaredistricting.gov/>

¹⁸ Forrás: <https://redistricting.lls.edu/state/ohio/?cycle=2020&level=Congress&startdate=2022-02-19>

¹⁹ Forrás: „Rhode Island Reapportionment Commission” Forrás: <https://web.archive.org/web/20071018002452/http://riredistricting.org/>

²⁰ Forrás: https://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/13-1314_3ea4.pdf (Utolsó letöltés: 2023.04.25.)

ilyesfajta szoftvert, annak ellenére, hogy a fejlesztések során megállapították, hogy több program is megfelel a legitim újra rajzolás kritériumainak. (M. Duchin, 2018)

Alternatív választási rendszer:

Általánosságban elmondható, hogy a gerrymandering jelenségét és értelmezését a többségi választási rendszerekhez szokták kötni. (Morill R. 2009) A torzulási folyamatra a pártrendszer is jelentős hatással bír, azonban a választási manipuláció ilyen formája bármely típusú választási rendszerben jelentkezhet, ahol valamilyen területi felosztást alkalmaznak. (Johnston - Pattie 2011a: 1325) Ez nincs összefüggésben sem az ország átfogó helyzetével, sem a demokratikus hagyományaival (Vida, 2020). A választási rendszerek általános aránytalanságának kialakulásához többszörösen összetett térbeli folyamatok is hozzájárulnak, így azokban a képviseleti demokráciákban, ahol a szavazatokat valamilyen területi beosztás alapján vonják össze (azaz, a mandátumok egészét vagy jelentős részét egyéni választókerületekben lehet megszerezni), ott a földrajz központi szerepet kap. (Jonston, 2002a: 25) Mint láttuk az Egyesült Államok példáján keresztül ez tézis teljes mértékben igazoltnak tekinthető.

Ez a hatás a listás választási rendszerekben is érzékelhető, amelyeket arányosabbnak tartják az előző kategóriától. Ezen szisztéma szerint a szavazatokat valamilyen országosnál kisebb területi beosztás szerint aggregálják. A vegyes arányos képviselethez hasonló rendszerek azonban megtartják a helyi egyéni választókerületeket, de azok eredményeit országosan vagy regionálisan megválasztott képviselőkkel egyensúlyozzák ki a pártarányosság elérése érdekében. Ezen állítás igazolásához a folytatásban a Magyarországon működő rendszert vetem vizsgálat alá. Továbbá elemzésem arra terjed ki, hogy milyen téren bizonyul védettebbnek a vegyes választási rendszer az Egyesült Államokhoz képest a gerrymandering tekintetében.

3. Választókerületi manipuláció a hazai gyakorlatban

Ahhoz, hogy a hazánkban történő választókerületi módosítások hátterét könnyebben átláthassuk, a továbbiakban azt mutatom be, hogy milyen főbb jellegzetességekkel rendelkezik a magyar országgyűlési választási rendszer, és melyek azok a változtatások, amelyben jelentősen eltér az elődjétől.

3.1 Az országgyűlési választások rendszere Magyarországon

A 2010-ben megszerzett kétharmados többség²¹ lehetővé tette, hogy a kormány történelmi változásokat hajtson végre a politikai rendszerben. A majoritás révén egy új választási törvényt fogadtathattak el az országgyűlésben, amely gyökeresen átalakította, az azóta már 20 éve fennálló választási rendszert. (Tóth, 2015: 232) Az 1989–1990-es rendszerváltás idején megszületett választási rendszer²² egy meglehetősen bonyolult összetétellel rendelkezett, azonban a magyar társadalom visszatérhetett a képviseleti demokráciához. (Vida, 2015: 2) Ennek részét képezte a vegyes német választási rendszer adaptálása²³, amely kétfordulós, kétcsatornás, három ágból álló rendszer volt, melyben az egyéni és listás elemet párhuzamosan teremtték meg. Ennek folytán az egyéni képviselők a helyi választókerületek érdekeit képviselték, míg a listán bekerültek a pártjukét, valamint az országos érdekeltségeket. A két ág elválasztásának ellenére a rendszer erősen pártalapú maradt. (Szigeti, 2014: 8) A régi szisztémában 176 egyéni választókerület működött, melyben a megye határok megkötésével, azt szerették volna elérni, hogy hozzávetőlegesen 60 ezer ember alkosson egy körzetet. Ezen felül a város vonzáskörzetére továbbá vallási, nemzetiségi, történelmi sajátosságokra is ügyelni kellett. (Tóth, 2015: 235)

A kilencvenes évektől elinduló demográfiai és migrációs folyamatok, jelentősen átformálta a magyar társadalmat, aminek következtében a választókerületek méretében egyre nagyobb területi különbségek mutatkoztak. (Vida, 2015: 2) Az egyes egyéni választókerületek lakosságszáma között 2010-re kiugróan nagy eltérések (két és félszeres területi különbségek) alakultak ki. Ebből adódóan egyre többen megkérdőjelezték a korábbi választási rendszer igazságosságát²⁴. A parlamentbe 386 képviselő került be, 176 választókerületből, mely 176 egyéni, 152 országos és 58 területi listából tevődött össze. (Szigeti, 2014: 7) A választások lebonyolítását érvényességi és eredményességi feltételekhez kötötték. Utóbbi szerint, a választópolgár a rendelkezésére álló két szavazata közül egyikkel, az egyéni jelöltekre voksolt. Az első forduló után, az a képviselő szerzett az egyéni kerületi ágon mandátumot, aki a leadott szavazatok több mint felét megkapta. Érvényességi szempont szerint az a választás volt annak mondható, melynek során az egyéni választókerületben a választópolgárok több mint fele

²¹ Forrás: <https://static.valasztas.hu/dyn/pv10/outroot/vdin2/hu/l50.htm>

²² Tábori F. (2014): Az 1990 és 2010 között megtartott általános országgyűlési választásokon alkalmazott választási rendszer hatásai a magyar többpártrendszerre.

²³ Boros K. (2003): *A magyar és német választási rendszer összehasonlító elemzése* (Doctoral dissertation, szte).

²⁴ Szigeti P. (2014): A magyar választási rendszer átalakítása-összehasonlító perspektívában. *Jogtudományi Közlöny*, 69(2), 82-92.

megjelent. A listás mandátumkiosztás területi alapon történt. Ennek során minden megye előzetesen meghatározott számú kiosztható mandátummal rendelkezett; (ez az arány megyénként általában 4-6 volt, míg Budapesten 28). (Tóth, 2015: 234) A régi rendszerben, csak azon területi választókerületekben (megyékben) lehetett egy adott párt területi listájára szavazni, ahol rendelkezett megfelelő számú egyéni jelölttel (területi listával).

A jelöltállító szervezetek a választások során arra törekednek, hogy időlegesen fenntarthatóan maximalizálják társadalmi támogatottságukat, mobilizálják támogató körüket, demobilizálják ellenfeleik táborát és a szavazatszerző képességüket az adott választási rendszeren belül a legnagyobb mértékben kihasználják. (Szigetvári-Vető, 2020: 87) A Fidesz-KDNP az új választási rendszer beiktatásával ezeket a szempontokat a lehető legjobban tudta érvényesíteni, melyet 2011. december 23-án fogadott el²⁵ az Országgyűlés. Elfogadása mellett kizárólag a kormánypártok képviselői voksoltak²⁶, ami jól szemlélteti, hogy a szakmai törekvések mellett, politikai megfontolások is közre játszottak. (Tóth, 2015)

A reformot megelőzően több sikertelen változtatási kísérlet is történt a fennálló rendszerre, hiszen az 1990-ben megalkotott választókerületek lakosságcsapatai jelentősen eltértek egymástól, amely számottevő területi aránytalanságokat okozott. Ez az aránytalanság oly mértékig erősödött, hogy 2005-ben az Alkotmánybíróság az egyéni választókerületek határainak újra rajzolására, szólította fel az Országgyűlést. Az Alkotmánybíróság által szabott határidő 2007. június 30-án lejárt, azonban az ügyben nem történt előrelépés és egészen 2010-ig konszenzus hiánya miatt az ilyesfajta törekvések nem tudtak megvalósulni. (Kovalcsik T., 2018: 54)

Az új rendszert illetően jelentős változtatás, az Országgyűlés létszámában történt, 386-ról 199-re csökkent (páratlan számú képviselőre a szavazat egyenlőtlenség miatt van szükség). A területi listák megszűnésével, egyetlenegy, országos lista jött létre, azonban listás és egyéni kerületi szavazatok kettőssége megmaradt az új rendszerben. Ezt követően az arány 106 egyéni és 93 területi listás helyből tevődik össze. (Szigeti, 2014: 8) Ez a változás azt jelentette, hogy az egyéni választókerületből bekerült képviselők nagyobb súllyal jelennek meg az új törvényhozásban, mint a régiben. Ezáltal jóval fontosabbá vált az, hogy a kerületek milyen formában vannak lehatárolva, igazságos és arányos lesz-e az elkövetkezendő választásokra. (Kovalcsik T., 2018: 55) Megszüntették a kétfordulós rendszert, amely a kölcsönös

²⁵ Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100203.tv>

²⁶ Forrás: <https://index.hu/belfold/2011/12/23/elfogadtak-az-uj-valasztoji-torvenyt/> Utolsó letöltés: 2023.03.12.

visszaléptetés által a 2010 utáni ellenzéki pártok helyzetét könnyítené, mivel a külön listán induló pártok számára megszűnt az utólagos, kétforduló közötti koordinálási, összefogási lehetőség (aminek például a Fidesz az 1998-as választási győzelmét köszönhette). Ezen felül, két kényes témakört is érintett a változtatás. Az egyéni kerületi töredékszavazatok számbavételének és az úgynevezett győzteskompenzációs eljárást, amelyeknek hiányában a tavalyi választásokon felül sem 2014-ben, sem 2018-ban nem szerezhettek volna kétharmados többséget a kormánypárt. A külön listát állító pártok közös egyéni jelölteket állítását ellehetetleníti, ugyanis ilyenkor a töredékszavazatok elvesznek. Az indulási feltételeket 750 helyett 500 aláírásra csökkentették, valamint bevezették „többes ajánlás” rendszerét, amelynek során több egyéni jelöltet is támogathat a választópolgár. (Szigeti, 2014: 85)

1.1.táblázat:A régi és az új választási rendszer összehasonlítása

	Régi választási rendszer	Új választási rendszer
Fordulók száma	Két forduló	Egy forduló
Mandátumok	386 képviselő: 176 egyéni + maximum 152 területi listás + maximum 58 országos listás	199 képviselő: 106 egyéni + 93 országos listás
Érvényességi feltétel	első fordulóban 50%+1 fő részvétele, második fordulóban nincs	nincs
Küszöb	5%	5%
Országos lista	vesztes egyéni töredékszavazatok + mandátumot nem eredményező területi listás szavazatok	pártokra közvetlenül adott szavazatok + vesztes egyéni töredékszavazatok + győzteskompenzáció
Határon túli magyarok joga	nincs	van: regisztráció alapján listákra
Nemzetiségi mandátum	nincs külön szabályozás	nemzetiségi mandátumszerzés lehetősége
Jelölés	750 ajánlószelvény egyéni jelöltenként; a listák erre épülnek; egy választó egy személyt ajánl	500 ajánlószelvény egyéni jelöltenként; a lista erre épül; egy választó több személyt ajánl

Forrás: Tóth Csaba (2017): Választási rendszer és választások 2014-ben. MTA TK Politikatudományi Intézet. https://politikatudomany.tk.hu/uploads/files/Trendek_imprimatura.pdf

Míg korábban a képviselők valamivel több, mint felét választották az arányossági elv alapján, addig a reformok után valamivel kevesebb, mint a felét. Elmondható, hogy a pártrendszer hat a választási rendszerre, hiszen a hatalmon lévők meg szeretnék tartani pozíciójukat az újonnan belépőkkel szemben. Ezért olyan választási rendszerben érdekeltek, ami ezt segíti. A földrajzi

torzulás a választási rendszer aránytalanságának velejáró, területi tényezője. (Vida, 2020: 16) Összességében a korábbi, nagy aránytalansági hajlamú rendszer még inkább a többségi választási rendszerek és annak, elemeinek irányába mozdult el. (Tóth, 2015: 239)

3.2.1 Ami korlátot jelenthet

Az új választókerületi felosztás során jelentősen csökkentek a méretbeli különbségeket a régi 2,79-es arányról megközelítőleg másfélszeresre (a legnagyobb illetve a legkisebb körzet egymáshoz viszonyított arányának mértéke), azonban ez a megoszlás az elmúlt időszakban újra növekedésnek indult. Ennek visszaszorítása érdekében, az új választójogi törvénybe a területi aránytalanság elkerülése érdekében beépítettek a Velencei Bizottság által javasolt két küszöbértéket. (Kovalcsik T., 2018: 55) Az egyéni választókerületekről szóló törvény 4.§ (4) bekezdés alapján, „Az egyéni választókerületek választásra jogosultjainak száma tizenöt százaléknál nagyobb mértékben (...) térhet el”(Ogykv. 4.§ (4). Ha ez az arány meghaladja a húsz százalékot, akkor az országgyűlés módosíthatja a körzet határait (erre 2013-ban sor került a szegedi választókerületek esetében). Az új rendszer azonban nem vette figyelembe a lakosság térbeli elhelyezkedésének folyamatos változását, valamint a demográfiai átalakulásokat, ugyanis a területi aránytalanságok kialakulásának elkerülése érdekében bevezetett két küszöbértékből az alacsonyabbat öt, a magasabbat további egy is átlépte^{27, 28}. (Kovalcsik T. 2018: 63)

A körzetek létrehozásának további korlátja a bizonyos léptékű közigazgatási határok átlépésének tilalma, amely az Egyesült Államokban a szövetségi államhatárokat jelenti, hazánkban pedig a megyehatárok szabják meg ezen keretet. (Kovács: Vida 2015)

Fontos továbbá kiemelni, hogy ez a korlátozás nagyban megnöveli az aránytalanságok kialakulásának lehetőségét. A szabályozás előírja, hogy egyes közigazgatási egységek mekkora mennyiségű választókerülettel rendelkezhetnek, amely már önmagában egy bizonyos fokú aránytalanságot okoz. És mivel a társadalmi folyamatok a közigazgatási határokon alapvetően

²⁷ Ennek értelmében, a 2-es, a 3-as, az 5-ös, a 6-os, valamint a 8-as Pest megyei kerületeket ebben a formában már nem hozhatták volna létre 2016-ban.

²⁸ Eddig csak egyetlen példa volt arra, hogy egyéni választókerület átlépte volna a megyehatárt. Horthy-korszakban létezett ugyanis, az úgynevezett „Budapest-környék” listás választókerület. Összesen 22 települést foglalt magába, amelyek közigazgatásilag Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez²⁸ tartoztak. Meghatározó településeinek nagy része (Pesterzsébet, Újpest, Kispest,) szociológiai karakterében inkább a fővárosra hasonlított, hiszen ezen terület nagy része szinte össze-nőtt az akkori Budapesttel. Ezt erősítette, hogy az itt élő lakosság többsége budapesti munkahellyel rendelkezett. Az itt fekvő településeket végül 1950-ben egyesítették Budapesttel. (Hubai, 2017: 10)

nem állnak meg, így társadalmi kohéziós szempontból összetartozó területeket is elkülönít egymástól. (Kolvalcsik T. 2018: 67)

3.2 Az egyéni választókerületek változása az új választási rendszerben

Írásomban részletes elemzést készítettem arról, hogy a 2011.-es új választási törvény elfogadása után, hogyan változott meg az ország egyéni választókerületi térképe megyékre lebontva. Ennek teljes bemutatása, terjedelmét tekintve azonban nagyobb volumenű, mint amit ezen dolgozat keretei között ki tudok fejteni, így csak azokat az eseteket ismertetem, amelyek demográfiai oldalról, valamint az ellenzék szavazatszerzési esélyének csorbítása szempontjából relevánsak kutatásomban.

Budapesten korábban harminckét egyéni választókerület volt, amelyet az új kiosztás szerint tizennyolcra csökkentettek. Az átfogó átalakítások egyaránt érintették a külső és a belső kerületeket. Határhúzási szempontból figyelemre méltó az 1., a 11., a 12. (azokat a szavazóköroket csatolták az új választókerülethez, ahol hagyományosan a jobboldal szerez többséget) és 17. egyéni választókerület (a pesti és budai belvárosi részek összedolgozása, Újpest egy részének kikanyarítása, illetve Csepel és Soroksár illesztése). VIII. kerületben, a jobboldalinak számító részek az új egyesített 06.-os választókörbe kerültek. Cserébe a régi belvárosi 5-ös választókerület XIII. kerületi, hagyományosan balra szavazó részét leválasztották. (Szigetvári-Vető, 2020: 24) A kormánypárti próbálkozások ellenére értelemszerűen Budapest az ország azon része, ahol a baloldali ellenzék esetlegesen többséget tud kialakítani a jobboldallal szemben. 2014-ben még csak a főváros „törzsét” birtokolták (8 OEVK), azonban az azt követő választáson 2018-ban már 12 OEVK-t sikerült megnyerni²⁹. 2022-ben a Fidesz-KDNP mindössze egy, a 14.-es számú választókerületben tudott többséget kialakítani³⁰. Igaz, a két jelölt szavazat arányát tekintve a különbség kevesebb, mint egy százalék volt. Azonban Budapest 05.-ös és 07.-es választókerületét leszámítva igen szoros verseny folyt az kormánypárti és ellenzéki jelöltek között.

²⁹ Igaz, teljes ellenzéki összefogás csak 2022-ben jött létre, 2018-ban a több körzetben történő visszaléptetések miatt nyerhettek az érintett jelöltek.

³⁰ Forrás: <https://index.hu/belfold/2022/valasztas/terkep/2022/egyeni-valasztokeruletek/budapest> Utolsó letöltés: 2023.01.05.

A kormány taktikázása szempontjából érdekes Borsod-Abaúj-Zemplén megye, melyben a hagyományosan baloldali körzeteket felhígították³¹. A legnagyobb átalakulás Miskolcot és környékét érintette, amivel a város veszített két mandátumot. Holott a népességi viszonyokat figyelembe véve csak egyet kellett volna veszítenie. A városi körzetek összevonása helyett, mindkettőhöz hozzátársították a környező, inkább jobboldali falvakat. A korábban billegő szerencsi egyéni választókerületet szétszedte a jogalkotó és Tiszaújvároshoz kapcsolta. Azonban a két terület földrajzilag és szociológiailag kevésbé kapcsolódik egymáshoz. Hasonlóan billent el politikai karakterét tekintve Kazincbarcika és környéke, amely választókerület Edelénnyel és Sajószentpéterrel bővültek. (Szigetvári-Vető, 2020: 33) Ennek eredményeképpen Miskolc mindkét választókerület és a megye egész területén kormánypárti többség alakult ki.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye korábban az ország egyik legtöbb egyéni választókerületét foglalta magába. A reform után hat egyéni választókerület található itt a korábbi tízhez képest³². Az átalakítások, Nyíregyháza és környéke mellett leginkább a megye közepét és a beregi részeket érintették. (Szigetvári-Vető, 2020: 48) A megyeszékhely hagyományosan a baloldal fellegetvára volt a változtatások előtt és 2006-ban fölényesen nyerni is tudott az MSZP. A változások eredményeképp az ellenzék jelöltje a 2022-es választáson azonban alig 2,8 százalékkal alul maradt a kormánypárti Dr. Szabó Tündével szemben.

Az ország egyik leginkább átszabdalt, billegő területeket is tartalmazó és a baloldal szempontjából fontos, megyéje Veszprém megye. Ez a közigazgatási terület egyébként is a legnagyobb korrigálást igényelte volna, hiszen az 1990-es évek óta az egyenlő választójog elvét a népesség különbségek miatt sértő egyéni választókerületek is itt alakultak ki leginkább. (Szigetvári-Vető, 2020: 50) Az új kiosztás szerint négymandátumos a megye (három, inkább baloldali körzetet beolvasztották ebbe, a négy, inkább jobb oldaliba), korábban hét egyéni mandátum volt itt. A megyeszékhely mandátumai teljesen átalakultak, felszámolták azt a két egyéni választókerület, amelyet 2006-ban az MSZP nyert meg (a régi 1. és a régi 5. – Ajka és Várpalota). Ennek hatására szorosabb verseny 2022-ben csak a 03.-as számú

³¹ Forrás: <https://index.hu/belfold/2022/valasztas/terkep/2022/egyeni-valasztokeruletek/borsod-abauj-zempen>
Utolsó letöltés: 2023.01.05.

³² Forrás: <https://index.hu/belfold/2022/valasztas/terkep/2022/egyeni-valasztokeruletek/szabolcs-szatmar-bereg>
Utolsó letöltés: 2023.01.05.

választókerületben alakult, Rig Lajos és Dr. Navracsics Tibor között, akik közül az utóbbi diadalmaskodott mindössze 6 százaléknyi különbséggel³³.

Az előbbiek során bemutatott választókerületi módosítások, a már hatalmon lévő párt helyzetét megszilárdító, *incumbent gerrymandering* kategóriájának tankönyvi példája. (Kovalcsik-Vida-Dudás, 2019: 192)

3.2.1 További méltánytalan tényezők

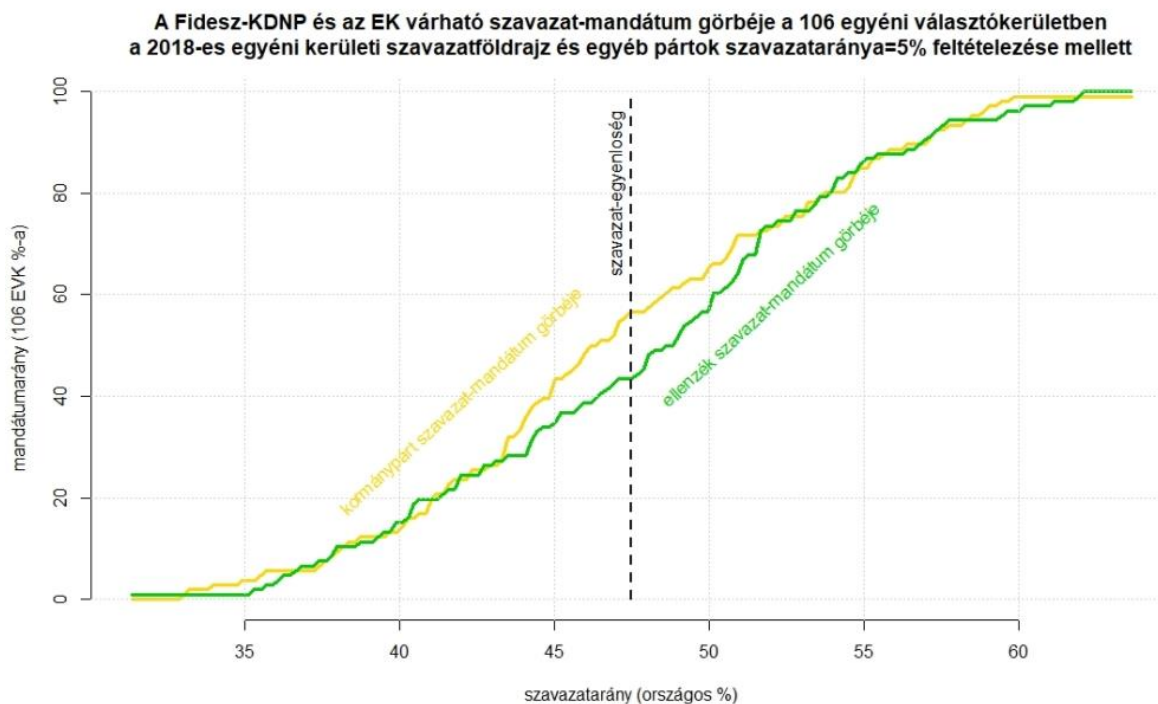
Ezen rövid kitérő keretében egy másik oldalról megközelítve szeretném bebizonyítani két példán keresztül, hogy a választókerületi térkép diszkriminál az ellenzéki szavazók kárára, így a Fidesz a szavazatok egy bizonyos százalékával lényegesen több egyéni mandátumra számíthat, mint kihívója.

A pártszimmetria fogalmát elemezve azt vizsgáljuk, hogy a szavazatarány egységnyi növekedése vagy csökkenése, a mandátumarány nagyjából hasonló arányú változását vonja magával. Létezik, ahol az arányos képviselet nem alkotmányos követelmény, azonban a többségi választási rendszerekben elvárható egy demokratikus minimum, ahol a jogszabályi keretek egyenlően, részrehajlás nélkül érintik a versengő pártokat. (Czene-Joó, 2019: 118)

Ezt a lejjebb feltüntetett grafikon segítségével illusztrálom. Az ábrát átmetsző sárga és zöld görbék azt mutatják meg, hogy adott országos szavazatarány mellett a megszerezhető 106 egyéni kerületi mandátum hány százalékára számíthatna a kormánypárt, valamint az ellenzéki pártszövetség.

Az ábra két szélén (amely 9%-nál nagyobb szavazatkülönbséget jelent), meglehetősen fair módon, szinte együtt mozog a két görbe. Ezen tartományokban szimmetrikusan, egyik pártnak se igazán kiemelkedően kedvezve oszlanak meg a mandátumok. Szorosabb verseny esetén jelenik meg a térkép pártos elfogultsága. Tisztán látható, ahogy nyílik az olló és teljes szavazategyenlőség esetén pedig a Fidesz 14-gyel (13,2%) több egyéni mandátumra számíthat, mint az ellenzék.

³³ Forrás: <https://index.hu/belfold/2022/valasztas/terkep/2022/egyen-i-valasztokeruletek/veszprem> Utolsó letöltés: 2023.01.05.

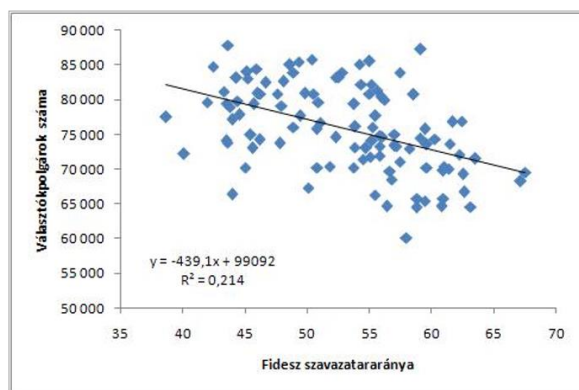
1.1. ábra: Forrás: <https://kozvelemenymag.hu/2019/12/12/milyen-parlamenti-patkot-igernek-a-kozvelemenymag-kutatasok-2-resz-elfogult-e-a-valasztokeruleti-terkep/>

Ennek okán is bebizonyosodott, hogy a választókerületi térkép diszkriminál az ellenzéki szavazók kárára, így a Fidesz a szavazatok egy bizonyos százalékával lényegesen több egyéni mandátumra számíthat, mint az ellenzék³⁴. Összességében megállapítható, hogy a jövőben, egy esetleges szoros választás esetén (amelyre az eddigiek során ugyan nem volt példa) nem a szavazatok megoszlása hanem, a választókerületi térkép dönti el, hogy ki kerül majd többségbe az Országgyűlésben.

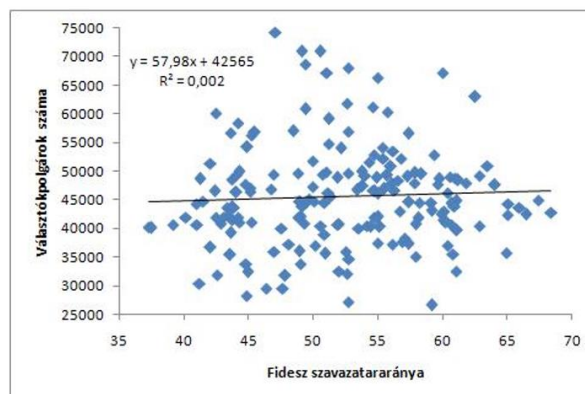
Kevésbé szembetűnő, azonban igenis kiemelkedő relevanciával bír, miszerint korreláció fedezhető fel a Fidesz szavazatarányának mennyisége és a választópolgárok számának eloszlása között, amely megkérdőjelezi az egyenértékű képviselet kérdését. Ez aligha nem az új választókerületi beosztás eredményének köszönhető. A következő, demográfiai változásokat tárgyaló fejezetben jobban érzékelhetővé válik, hogy hogyan is „veszti el” értékét egy szavazat, ha minél több választópolgár alkot egy szavazókört.

³⁴ Forrás: <https://kozvelemenymag.hu/2019/12/12/milyen-parlamenti-patkot-igernek-a-kozvelemenymag-kutatasok-2-resz-elfogult-e-a-valasztokeruleti-terkep/>

• 2011 utáni körzeti beosztás

1990-2010-es körzetek

1.2. ábra: Forrás: Haza és Haladás adatbázisa alapján, Mráz Ágoston szerkesztése

A grafikonon jól látható, ahogy az egy körzetben megoszló választópolgárok számának csökkenésével, a Fidesz szavazataránya lineárisan növekszik, és fordítva. Erre, a régi választási törvény által történő körzetfelosztások során nem volt precedens.

Ezen két illusztráció alapján kitűnően megfigyelhető az egyenlőtlen reprezentáció jelensége a hazai viszonylatban.

3.3 Magyarországon történt demográfiai változások az 1990-es évektől

A választási földrajzot többé-kevésbé a természet- és a részint belőle fakadó társadalomföldrajzi tényezők is meghatározzák. (Hubai, 2018: 10) A földrajzi torzulás mértékére ható tényezők közé sorolhatjuk a pártok szavazóbázisának földrajzi különbségeit, valamint az eltérő választásra jogosult lakosságszámmal rendelkező választókerületek területi eltéréseit. (Johnston, 2002a: 23) A választókerületek aránytalanságát azonban meg kell különböztetnünk a demográfiai változásoktól, amelyek ugyan csak növelik a szavazóknak az egyenlőtlen eloszlását, ami, az egy szavazó, egy szavazat elve sérüléséhez vezet. Nagyban nehezíti a helyzetet, ha a térfelosztásra kijelölt térség gyors demográfiai átalakuláson megy át³⁵. Ilyen térségek hazánkban jellemzően a nagyvárosi térségek illetve agglomerációk, amelyek

³⁵ Az alapforgatókönyv alapján a fővárost is magában foglaló Közép-Magyarország népessége 8 százalékkal növekedhet, viszont minden más régió népessége tovább fog csökkenni. Észak-Magyarországon, az Észak-Alföldön, a Dél-Dunántúlon és a Dél-Alföldön 25-30 százalékos várható népességcsökkenést állapítottak meg 2050-ig.

gyors népességváltozásukkal nehezítik az ideális választókerületek kialakítását. (Kovalcsik T. 2018: 60) A 2010-et megelőző időszakban a népesség számának folyamatos csökkenése volt regisztrálható, mivel a természetes szaporodás országosan kedvezőtlenül alakult. Ez a csökkenő tendencia a mai napig érzékelhető, egészen az 1980-as évek óta és elsősorban a falusi térségekre jellemző³⁶.

Magyarországon a 2010-es évek közepétől átalakultak a centrum-periféria relációk, valamint a piaczgazdasági változások hatására az ország térszerkezete is megváltozott. (Vida, 2020: 66) Megállapítható, hogy a gazdasági helyzet és a területi különbségek növekedése közvetett módon befolyásolja a választókerületek népességszámának alakulását (Vida, 2015-: 5). A népességkoncentráció hatására a szuburbán térségekben lévő kerületek „túltöltődnek”, míg a népesség kibocsátó, depressziós területen a választókerületek „kiürülnek”. (Kovalcsik T. 2018: 61) Belső migráció indult el Kelet-Magyarország és a volt ipari tengely egyes körzeteiből (gazdaságilag leszakadó periféria). A vándorlás Nyugat-Magyarország, Balaton-térsége, a tágabb értelemben vett budapesti agglomeráció (Pest-megye) felé történt, amelyek már dinamikusabbak és gazdaságilag fejlettebbek (lásd: 4.1. ábra). (Vida, 2020: 67) Általában a fiatalabb, iskolázottabb rétegek költöznek el, így emelik a választópolgárok számát az adott területen, míg a fejletlenebb térségekben egyre kevesebben maradnak, aminek népességét ráadásul az előregedő és iskolázatlanabb polgárok alkotják. (Vida, 2015: 6) Ebből kifolyólag a lakóhely determinálta a szavazat értékét. Budapestet leszámítva az urbánusabb térségekben kevesebbet ért egy szavazat, mint vidéken. Ez tovább növeli a választókerületek egyenlőtlenségének arányát, hiszen az ellenzék szavazótábora egyenlőtlen elosztással rendelkezik. Támogatottságuk leginkább a fővárosra és a nagyvárosokra terjed ki az erőteljes koncentrálódásnak köszönhetően. Kimutatások támasztják alá, hogy a magasabban iskolázott, urbánusabb, fejlettebb térségekben magasabb a választási aktivitás (Kovács, 2000). A vidéki területeken nem tudják felvenni a versenyt, így ott szerepük szinte súlytalanná vált. Ennek hatására kirajzolódik előttünk egyfajta, város-vidék törésvonal. Támogatottságukat tekintve térbeli koncentrálódás ment végbe 2014 és 2018 között, ami 2022-re csak még jobban kiélesedett. Ennek értelmében kevesebb területen, de nagyobb eséllyel szállnak versenybe a pártok a mandátumért³⁷. Ez azt jelenti, hogy a győzelmi esélyeket, az ellenzéki jelöltek felállításánál az összefogásban résztvevő politikai csoportok helyi koncentrációja fogja

³⁶ Forrás: <https://atlatszo.hu/adat/2022/12/16/a-kovetkezo-harminc-evben-drasztkusan-es-megallithatatlanul-csokkenhet-a-magyar-nepesseg/> Utolsó letöltés: 2023.03.19.

³⁷ Ksh.hu: Magyar Statisztikai Évkönyv 2019. Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/evkonyv_2019.pdf

meghatározni. (Vida, 2020: 88) Az egyre jobban belakott Pest megyei külvárosi agglomerációval ellentétben³⁸, Budapest belvárosi választókerületeiben jelentősen csökkent a felnőtt lakónépesség száma³⁹, ami az elöregedés, illetve a magas telek árak miatti funkcionális átalakulásra vezethető vissza. Összességében azt láthatjuk, hogy kerületenként eltérő számú választópolgár és a változó részvételi arány együtt jelentkezik⁴⁰, ami időnként szélsőséges, kétszeres torzuláshoz vezet (lásd: 4.2 ábra). (Vida, 2015: 5) Továbbá érdemes megjegyezni, hogy a szavazat befolyásoló ereje egyre jobban függ a lakóhelytől, így a sűrűbben lakott urbánusabb városokban egy szavazatnak nincs akkora értéke, mint egy vidéki, alacsonyabb népsűrűséggel rendelkező településeken (Délnyugat-Dunántúl, Borsod Abaúj-Zemplén megye). (Vida, 2020: 68) Ennek kapcsán újra felmerül az egy szavazó- egy szavazat elvének a sérülésének esélye.

3.3.1 Kétpólusú térséggé váló körzetek

A továbbiakban azokról a területekről, övezetekről írok, melyek a 2011.-ben történt módosítások után billegő, kétpólusú területté váltak. Az új egyéni választókerületek hozzávetőlegesen a tizenöt százaléka tartozik ebbe a kategóriába. Közép-Magyarországon és a Dunántúlon elhelyezkedő választókerületek mellett, a fővárosi, nagyvárosi, Budapest környéki települések képezik ezt a csoportot. (Szigetvári-Vető, 2020: 75) Azonban a vidéki egyéni választókerületek esetében a körzetközpontokhoz a korábbiaknál jellemzően több kisebb, agglomerációs települést csatoltak, ami a párttámogatottságok településszerkezeti vonatkozásai miatt jelenleg inkább a Fidesz–KDNP-nek kedvez⁴¹, így az esetleges ellenzéki átbillentés feladata egyáltalán nem könnyű. A Szerzők, a kategória elnevezésében az átbillentendő szót arra értik, hogy a felvetett választókerületekben van hagyománya annak, hogy a választók balközép politikusokba fektetik bizalmukat, továbbá a természetes adottságok pedig nem lehetetlenítik el önmagukban az egyéni mandátumszerzést. (Szigetvári-Vető, 2020: 75)

Találkozhatunk olyan közép-magyarországi, és dunántúli területekkel is, amelyek hasonlóan a „meghódítandó” kategóriába tartoznak. Ezen választókerületek, szinte mindegyikének van

³⁸ Ksh.hu: Forrás: https://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_1_1_1_1.xls

³⁹ Forrás: <https://novekedes.hu/elemzesek/fogy-a-magyar-de-ezeken-a-helyeken-nott-a-lakossagszam> (Utolsó letöltés: 2023.04.20.)

⁴⁰ Ksh.hu: Népszámlálás 2022. Forrás: <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/>

⁴¹ Király A. (2014): A Fidesz tíz legnagyobb térképrajzolós bravúrrja. *!!444!!!.hu*. Forrás: <https://444.hu/2014/03/10/a-tiz-legelszabottabb-valasztokerulet> (Utolsó letöltés: 2023.01.04.)

olyan része, amely 2006-ban még az MSZP és SZDSZ mandátumainak jelentős részét bírta. Azonban példának okáért Vác, Gödöllő, Várpalota és Mosonmagyaróvár területein különösen erősen érvényesült az új választási törvény jogalkotóinak gerrymandering szándéka. Ezen korábban ingadozó egyéni választókerületekből az új határok alapján jobbra billenő, illetve stabil jobboldali egyéni választókerületeket hoztak létre a 2006-os választási eredmények számításba vételével. (Szigetvári-Vető, 2020: 79) Versenyképes helyzet kialakítása, csak egy modernizáció párti, polgáribb identitással lehetséges, amelyhez a 2006-os balközép tábor helyreállítása mellett új támogatók is kellenek. Továbbá ismerünk a Duna-Tisza közén, illetve a Tiszántúlon elhelyezkedő területeket, amelyet 2006-ban a balközép pártok ugyan megnyertek (például: Szentes, Makó és környéke, Monor, Cegléd, Berettyóújfalu⁴², Nagykanizsa), azonban az új határok a korábbi választói döntések alapján jellemzően inkább jobbra billenő karakterűnek mutatják e választókerületeket. Ezen egyéni választókerületek teljes körű meghódítása a jelenlegi magyar pártrendszerben gyakorlatilag lehetetlen, hiszen a korábban akár az ellenzék számára részben kedvező település csoportokhoz inkább döntően rurális, jobboldali településeket csatoltak, amely nagyban ellehetetleníti a mandátumszerzést. (Szigetvári-Vető, 2020: 84) Esetleges reális cél, a töredékszavazat-optimalizáció lehet. Ez a probléma minőségi és mennyiségi jellegű szavazatszerzési kihívás is egyben. 2018-ban néhány körzetben ott tudott nyerni az ellenzék, ahol a kormánypárt támogatottsága fragmentáltnak számított. Azonban voltak olyan billegő kerületek, ahol esetleges visszaléptetés esetén, szintén több mandátumot tudott volna szerezni az ellenzék összefogva (Borsod-Abaúj-Zemplén 02., Szabolcs-Szatmár-Bereg 01., Jász-Nagykun-Szolnok 01.). A 2022-es választások során az ellenzék bizodalma a kötelezően hozni kívánt választókerületeken felül, a billegőnek titulált területekben volt. Ebbe a csoportba tartozott Zala 03., Hajdu-Bihar 06., Szabolcs-Szatmár-Bereg 02., de, ezen kerületekből és általánosan az elhódítható kerületnek mondható térségek közül egyet sem sikerült megnyernie az ellenzéknek⁴³. A választás eredményei keresztbe húzták a számításokat. Még olyan választókerületekben is (kis többséggel ugyan), de nyerni tudott a Fidesz, ahol előzetes felmérések vagy szakértői vélemények alapján, az ellenzéket tartották esélyesebbnek. Ilyen például Fejér 04. (46,17%-43,81%), valamint Budapest 14-es (44,66%-43,98%) szavazóköre⁴⁴.

⁴² Országgyűlési Képviselők választása 2022. Forrás: <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/egyeni-valasztokeruletek?tab=county>

⁴³ Index: Egyéni választókerületek-Választás 2022. Forrás: <https://index.hu/belfold/2022/valasztas/terkep/2022/egyeni-valasztokeruletek> (Utolsó letöltés: 2023.01.07.)

⁴⁴ Nemzeti Választási Iroda: Egyéni választókerületek 2022. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/egyeni-valasztokeruletek?tab=competition>

3.4 Hogyan lehetne igazságos?

Miután áttekintettük az egyéni választókerületek térképének átalakulását, valamint belátást nyertünk a Magyarországon zajló demográfiai folyamatok háttérébe, egyszerűbben átláthatjuk a választókerületi felosztás között fennálló különbségeket.

Harmadik megfogalmazott tézisem keretén belül, részletes vizsgálat alá helyeztem a magyarországi választási körzetek megyék közötti kiosztásának kérdését. Alapjául, a Velencei Bizottság 2002-es választási kódexében⁴⁵ rögzített kritériumok, illetve az egyéni választókerületekről szóló törvény 4.§ (4) bekezdésben foglaltak szolgálnak. Azt elemeztem, hogy a 2011-es új választási törvény felosztása alapján érvényesek-e ezen elvárások, megyékre lebontva.

Számításaim során arra kerestem a választ, hogy a különböző megyékben a választásra jogosultak száma és az adott megyének törvénybe foglalt választási körzetszáma alapján kapott átlagszám, milyen mértékben tér el az egyéni választókerületek választásra jogosultjainak országos számtani átlagától.

Az eredmények elkészítése, melyhez a 2022-es országgyűlési választások adatait vettem alapul⁴⁶ az alábbi módon történt.

Magyarország választásra jogosult polgárainak a száma 2022-ben 7.759.337 volt (ebbe nem tartoznak bele a levélben szavazásra jogosult polgárok). Ezt a számot elosztottam az egyéni választókerületek számával (106). Az országos átlag így $7.759.337 / 106 = 73.201$ fő. A törvénybe foglaltak alapján ettől egyik választókerület mérete sem térhet el 15%-nál nagyobb mértékben. Ennek értelmében, az egyéni választókerületek választásra jogosultjainak száma 84.181 és 62.221 között kell, hogy mozogjon ($73.201 \pm 15\%$).

Az egyes megyékben a választásra jogosultak polgárok átlagának arányát úgy határoztam meg, hogy az adott megyében választásra jogosultak számát elosztottam a körzetek számával. Ezen számítások alapján táblázatba foglaltam az eredményeimet.

⁴⁵ Velencei Bizottság 2002-es Választási kódex: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0138-AM-060-065_HU.docx

⁴⁶ Nemzeti Választási Iroda: Egyéni választókerületek 2022. Forrás: <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/egyeni-valasztokeruletek?tab=competition>

Választókerzeti felosztás (2022):

Megye:	Választók száma (2022):	Körzetek száma:		Átlagtól való különbség:	
		Törvényben:	Optimálisan:	Törvényben:	Optimálisan:
Budapest	1 304 646	18	18	-0,98%	-0,98%
Bács-kiskun	408 357	6	6	-7,02%	-7,02%
Baranya	296 895	4	4	1,39%	1,39%
Békés	272 891	4	4	-6,8%	-6,8%
Borsod-Abaúj-Zemplén	507 723	7	7	-0,91%	-0,91%
Csongrád	323 978	4	4	+10,64%	10,64%
Fejér	339 966	5	5	-7,11%	-7,11%
Győr-Moson-Sopron	360 701	5	5	-1,45%	-1,45%
Hajdú-Bihar	421 016	6	6	-4,14%	-4,14%
Heves	236 272	3	3	7,6%	7,6%
Jász-Nagykun-Szolnok	293 946	4	4	0,39%	0,39%
Komárom-Esztergom	242 487	3	3	+10,42%	10,42%
Nógrád	152 549	2	2	4,2%	4,2%
Pest	1 043 537	12	min: 14 max: 16	18,8%	min: 1,8% max: -10,9%
Somogy	245 151	4	3	-16,27%	11,6%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	434 225	6	6	-1,13%	-1,13%
Tolna	175 401	3	3 / 2	-20,12%	-20,12% / +19,8%
Vas	202 038	3	3	-8%	-8%
Veszprém	278 973	4	4	-4,72%	-4,72%
Zala	218 685	3	3	-0,42%	-0,42%
Összesen:	7 759 337 fő	106	106		

2.1. táblázat: A választási körzetek elosztása a Választási Törvény és az általam szerkesztett optimális elosztásuk szerint.

Forrás: A Nemzeti Választási Iroda adatai alapján, saját szerkesztés. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022>

A táblázat oszlopaiban fel van tüntetve a megyéket alkotó választópolgárok száma, illetve, hogy a jelenlegi törvények alapján hány darab területben oszlik meg az arányuk. Az *Átlagtól való különbség*, *Törvényben* oszlop jelöli, azt a százalékarányt, amekkora mértékben az adott választókerület lakosságszám aránya eltér, a választókerületek országos számtani átlagától. Ennek révén alkothattam meg egy *optimális körzetfelosztást* jelölő oszlopot, melyből kiszámolható, hogy a megváltoztatott felosztás értékeivel kalkulálva milyen mértékű eltérés várható az országos számtani átlagtól (*Átlagtól való különbség*, *Optimálisan* oszlop)

A számítások alapján tisztán látható hogy néhány kerület túllépi a megengedett 15%-os határt.

Először is Somogy megyét tekintve, (ahol a 2010-es eredményekhez képest csak tovább nőtt az aránytalanság) 245.151 választópolgárral számolunk 4 választókerületre leosztva⁴⁷, amely átlagosan 61.287 szavazót jelent. Az átlagtól történő -16,27%-os eltérést egyszerűen, egy körzet elvonásával lehetne orvosolni, melynek hatására 3 közigazgatási egységben, 81.717 választópolgár alkotna átlagosan egy körzetet. Így mindössze 11,6%-kal haladná meg az átlag értéket, amely a törvényben foglaltak alapján megengedett.

A 2022-es választásra Pest megye felosztása is elérte a kritikus szintet, ahol 1.043.537 polgár adhatta le szavazatát⁴⁸ a tavalyi országgyűlési voksolás során. A 12 választási körzetben megoszló (átlagosan csaknem 87 ezer) szavazók 18,8%-kal haladják meg a 73.201 főben kijelölt átlagot. A megyében egyértelműen növelni kellene a körzetek számát legalább kettővel, hogy a felső határértékben benne legyenek, azonban a plusz 4 körzet is 65.221 szavazót eredményezne egységenként átlagosan, amely a 15%-os küszöbön szintén belül esik. Ennek értelmében Pest megye egy potenciális változtatási lehetőség a körzetfelosztások kérdéskörében.

Az eddigi feltételezett változtatások egyértelműnek bizonyultak, azonban Tolna megye esetében nem ennyire evidens a helyzet. Alapvetően 175.401 választópolgár oszlik el 3 választókerületben⁴⁹, amely az összes közül a legtorzabb, -20,12%-os eltérést jelent (58.467 fő). A körzetszámot egyértelműen csökkenteni kell a korrigálás érdekében, azonban, ha szavazatok 2 körzetben oszlanak meg, az 87.700 választópolgárt jelentene közigazgatási egységenként. Ez +19,8%-os átlagtól való eltérést jelentene, ami közel azonos különbség az eredeti, negatív értékhez képest, azonban a megye lakosai számára több választókörzet, széleskörűbb reprezentációt jelent, tehát ezen eset során érdemes az eredeti felosztást meghagyni.

Egy másik szempontot tüntet fel, ha mégis csökkentésre kerül Tolna megye a kerületeit tekintve. Ezen esetben ugyan is az innen, valamint Somogy megyéből elvont körzeteket, a Pest megyét szükségszerűen növelőkkel ki lehetne egyenlíteni, így a 106 egyéni választókerület mennyisége nem változna. Ennek hatására azonban megnyílna a lehetőség, hogy a demográfia

⁴⁷ Nemzeti Választási Iroda: Belföldi részvételi adatok 2022. Forrás: <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/reszveteli-adatok?tab=county>

⁴⁸ Nemzeti Választási Iroda: Belföldi részvételi adatok 2022. Forrás: <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/reszveteli-adatok?tab=county>

⁴⁹ Nemzeti Választási Iroda: Belföldi részvételi adatok 2022. Forrás: <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/reszveteli-adatok?tab=county>

változások által amúgy is terhelt Pest megye lakosság-, és körzeteinek száma tovább növekedne és a tömegesen beáramló lakosok szavazatának befolyásoló ereje személyenként eltörpülne. Ennek oka, hogy annál kevesebbet „ér” egy szavazat, minél több választópolgár alkot egy körzetet.

Az egyértelműen „törvényt szegő” megyék mellett találkozhatunk kevésbé kirívó helyzetekkel is. Komárom-Esztergom és Csongrád megyében már jelenleg is meghaladja a 10%-ot az átlagtól való eltérés. Ez ugyan, csak megközelíti a határértéket, azonban a két megye demográfiai „hot spotnak” számít, így az elkövetkezendőkben számítani lehet a túlsordulásra. Ezen megyékben a közeljövőt tekintve megfontolandó, a körzetek számának lehetséges növelése.

Mivel a megyék által képviselt érték elsősorban alulról közelítik meg az átlagértéket, így célszerű lenne az egyéni választókerületek számát növelni. Azonban ez komplexebb átalakításokat igényelne, hiszen ennek hatására az átlag szavazószám csökkenne, továbbá a plusz kerületek megyénként történő elosztása is komoly logisztikát igényelne. Éppen ezért a megoldást a jelenleg is fennálló, 106 egyéni választókerület között történő elosztásban keresem.

Lehetséges alternatíva gyanánt Kóczy, Bíró és Sziklai, a törvény lazítását javasolják. Ennek értelmében a jelenlegi 10-15%-os korlátot felemelnék 30-35%-ra. (Bíró – Sziklai – Kóczy, 2012: 5) Véleményem szerint, ez ugyan lehetővé tenné azt, hogy jogilag nem ütközne korlátokba az esetleges túlsordult kerületek számaránya, azonban az egyenlőtlen reprezentáció problémáját nem oldaná meg. Sőt, feltehetőleg csak tovább torzulnának azon kerületek, amelyek jelenleg is demográfiai problémákkal küzdenek, így az olló csak tovább nyílna. Ilyen szélsőségesen megengedő szabályozással – Szingapúr kivételével – szinte alig találkozhatunk. (Handley, 2007: 63)

A szerzők egy másik megoldási lehetőségként eltekintenének a megyehatároktól, miszerint választási rendszert a hét magyarországi régióhoz igazítanák. A feltételek csak abban módosulnának, hogy választási körzetek határai nem lóghatnak túl a régiók határain. Véleményük szerint ez az apró változtatás megdöbbentő javulást eredményez igazságossági szempontból. (Bíró – Sziklai – Kóczy, 2012: 5) Ennek igazolására elkészítettem egy táblázatot, amelyben azt vizsgálom meg, hogy milyen mértékű lenne a régiók által történő felbontás eltérése, az országos szinten vizsgált átlagtól.

Régió szerinti felosztás (2022):

Régió:	Választók száma (2022):	Körzetek száma: Törvényben:	Fő/körzet:	Átlagtól való eltérés: Törvényben:
Észak-Magyarország	896 544	12	74 712	2,06%
Észak-Alföld	1 149 187	16	71824	-1,92%
Dél-Alföld	1 005 126	14	71794	-1,92%
Közép-Magyarország	2 348 183	30	78272	6,92%
Közép-Dunántúl	861 426	12	71785	-1,93%
Nyugat-Dunántúl	781 424	11	71038	-2,95%
Dél-Dunántúl	717 447	11	65222	-10,9%
Összesen:	7 759 337 fő	106		

2.2 táblázat: A 106 választási körzet elosztása a megyei helyett, a régióhatárok figyelembevételével.

Forrás: A Nemzeti Választási Iroda adatai alapján, saját szerkesztés. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022>

A második táblázat a régiók szerinti felosztás alapján mutatja számunkra az értékeket. A számítások alapján igazoltnak tekinthető a szerzőtrió tézise, hiszen egyik régió esetében sem tér el számottevően a szavazópolgár/körzet arány, az országos átlagtól. Ez a fajta felosztás azonban az eredeti problémán, – miszerint, egyes területek túltelítettségük révén alul reprezentáltak – nem változtat. Ezzel szemben csak a jogi kereteknek tesz eleget.

Összességében azonban a harmadik tézisem megcáfolásra került, miszerint megalkotható a jelenleg fennálló törvényi keretek értelmében az olyasfajta választókerületi felosztás, amely alapján kijelenthető, hogy nem sérül az egy szavazó, egy szavazat elve.

Azonban, hogy ne tűnjön a gerrymandering kérdésköre egy teljesen kilátástalan és megoldhatatlan problémának, a folytatásban néhány működőképes lehetőséget vázolok, amelyek feltételezhetően, ha nem is teljes mértékben, de részben visszaszoríthatják a torzulások mértékét.

3.4.1 Lehetséges alternatívák a torzulások korrigálására

Társadalmi igazságosság szempontjából komoly fejtörést jelent, hogy miként lehet megoldani a választókerületeken belül a politikai szubkultúrák megőrzését⁵⁰. Hiszen, ha a határok

⁵⁰ Forrás: <https://www.mtt.org.rs/publikaciok/eloadasok/3kulturashubkultura.pdf>

meghúzásakor túl kevert társadalmi és politikai szerkezetű kerületeket hozunk létre, az megnehezíti politikai kompromisszumok létrejöttét és a kialakuló nézeteltérések elterelték a figyelmet a döntéshozatal hatékonyságáról. Ha azonban földrajzi szempontból homogénebb területeket különítünk el, akkor felmerülhet a gerrymandering veszélye a döntéshozásban. (Forest, B. 2013) Kutatásom vége felé közeledve, be szeretnék mutatni néhány lehetséges alternatívát, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy az előbbiekben tárgyalt torzulásokat korrigálja, és újra egy versengő, többpólusú választási küzdelem jöhessen létre.

Magyarországon a földrajzi torzulások elkerülése érdekében kulcsfontosságú az azonos méretű választókerületek kialakítása. Nemzetközi tapasztalatok alapján a választókerületek megrajzolásánál az országos átlagtól való eltérés mértékét csökkenteni kell 15-20 százalékról 10-15 százalékra. Ezen felül a szomszédság és kompaktság szerepének figyelembevétele, valamint a homogén és heterogén területek pontos meghatározása utáni döntéshozatal elengedhetetlen szempont. (Vida, 2020: 34) Ez magába foglalja a kialakult vidéki infrastruktúrának a számításba vétele, ami azért is kiemelten fontos, mivel az emberek nagyobb részét saját maguk alakították ki, vagy hosszabb idő alatt alkalmazkodtak hozzá. Példaként említhető a régebben kialakult piacközpontok, ahová később iskolák, kórházak, közigazgatási intézmények települtek. Az aprófalvas térségekben kiemelt fontossággal bír, a választópolgár és képviselője közötti rendszeres találkozás lehetőségének biztosítása. Ez mind az érdekképviselő hatékony megvalósulásához szolgálhat, mind a szavazási hajlandóság növekedését eredményezheti. (Hubai, 2017: 9)

Továbbá egyéb mögöttes társadalmi tényezőket is számításba kellene venni, például, hogy a demográfiai és migrációs folyamatok hatására, az egyre nagyobb területi különbségek idővel újratermelődnek. (Forest, B. 2013; Vida GY. – Kovalcsik Z. 2018) Ezek mellett, a választási részvétel is jelentősen befolyásolja a mandátumok kiosztását és a lakosok szavazatainak valódi értékét. Az egy ember, egy szavazat elvének érvényesüléséhez, figyelembe kell venni a választási részvétel arányát. Ezt úgy lehet beépíteni a felosztási modellbe, hogy a magasabb aktivitással rendelkező területeken, az átlagosnál kevesebb szavazóval rendelkező kerületet kerül létrehozásra, és fordítva. (Kovalcsik T. 2018)

4. Záró gondolatok

Elmondható, hogy a pártrendszer hat a választási rendszerre, hiszen a hatalmon lévők megszeretnék tartani pozíciójukat az újonnan belépőkkel szemben. Ezért olyan választási rendszerben érdekeltek, ami ezt segíti. A választási rendszer a módosulást követően, egyben befolyásolja a pártok stratégiáját is. Elemzésem szakaszainak eredményét összevetve egyértelműen kirajzolódik előttünk a kutatásom elején megfogalmazott második tézisem beigazolása, miszerint a választókerületek manipulációjával történő taktikázás egyértelmű stabilitást nyújt hosszútávon az inkumbens politikai hatalom pozíciójára Magyarországon. Ennek értelmében László Róbert állítása, melyet a dolgozat bevezetésben tárgyaltam, igazoltnak tekinthető. (László, 2011)

Összességében megállapítható, hogy a kormányzó politikai elit sikeresen osztotta meg a társadalmat a retorikai irányvonalaival, és formálta a gerrymandering torzító hatásait a saját javára. Ezen tényezőket, valamint a pártok országos mandátumszerzési esélyeit figyelembe véve egyértelműen kijelenthető, hogy az új rendszerben a kormánypárt szavazás eloszlása teljes mértékben versenyképes. Jelen választási rendszer működése mellett a Fidesz-KDNP számára biztosítva van a hatékony mandátumszerzés az elkövetkezendő országgyűlési választások során is.

4.1 A két választási rendszer kapcsolata

Kutatásom kezdeti elvárásai szerint arra számítottam, hogy a két választási rendszert tanulmányozva, kis hasonlóságokkal ugyan, de eltérő ismérveket hordozó rendszerekkel találkozhatok. A relatív többségi szavazást működtető Egyesült Államokban, a *First-Past-the-Post* (Morill R. 2009) rendszert állítottam szembe a Közép-Európában szinte egyedinek számító, Magyarországi vegyes választási rendszer sajátosságaival. (Vida, 2020)

A többségi-arányos rendszerek funkcionális megkülönböztetése értelmében a választási rendszer alapfunkciói közül a stabilitást a többségi, az arányos képviselőket pedig az arányos rendszerek biztosítják. A vegyes rendszerek elméletileg (hazánkban 2010-et megelőzően bizonyítottan) ezeknek a funkcióknak egyszerre voltak képesek eleget tenni, hiszen a tiszta többségi rendszereknél nagyobb arányosságot, a tiszta arányos rendszereknél pedig nagyobb stabilitást tudnak biztosítani. (Fábián Gy. 1999: 125) A 2014-es választásra azonban a vegyes

típuson belül egy altípusváltás következett be. Ezen folyamat kiváltó okait, a magyar választási rendszerről szóló, bevezető fejezet során már részletesen ismertettem. A hatásokat tekintve „a területi lista eltörlésével és a kompenzációs elem átalakításával megszűnt a szupervegyes és a formailag részlegesen kompenzáló jelleg, így formailag is vegyes képviselőjű többségi rendszer jött létre”. Ezt támasztotta alá az Országgyűlés létszámának csökkentése, a két forduló egyre történő, így a többségi elemet relatív többségivé változtatása is. (Fábián Gy. 2017: 32) Ennek tudatában nyer értelmet, hogy a Magyarországot is érintő probléma, az ország választási rendszerének, többségi irányába történő elmozdulásának hatására bontakozhatott ki, melynek során egy lépéssel közelebb került az Egyesült Államokban működő rendszerhez⁵¹.

Ezen a ponton első tézisemre utalok vissza, miszerint a gerrymandering kialakulásának lehetősége túlnyomórészt, a területi beosztás alapján történő szavazatkiosztások rendszeréből eredeztethető. A fogalmi keretek alapján átláthatóvá válik, hogy a gerrymandering meghatározásának tekintjük az olyan eredményorientált választókerületi beosztást, vagy határrajzolást, ami szándékosan helyzetbe hoz, vagy hátrányba juttat valamilyen politikai pártot, társadalmi csoportot vagy személyt (politikai, vallási, nyelvi, etnikai értelemben). (Morill R. 2009) Ez alapján a választási rendszer területi torzulását is meg lehet állapítani, valamint, hogy a jelentkező földrajzi torzulás, a választási rendszer aránytalanságának területi tényezője (Erikson, 2002: 52), ami első felállított tézisem igazolásául szolgál.

5. Konklúzió - összegzés

Kutatásomban a Magyarországon, valamint az Egyesült Államokban működő gerrymandering témakörét jártam körbe részletesebben. Vizsgálódásom alapvető célja a mérvadó, összetett és sokrétű ismeretek feltárása volt a politikai hatalom maximalizálásának ezen, komplex területén. Az eredmények és a téma égető aktualitásából eredően bebizonyosodott, hogy a kérdéskör relevanciája megkérdőjelezhetetlen.

A kettős elemzés lefolytatása során fogalmi, valamint tartalmi oldalról közelítettem meg a dolgozatom elején felvázolt vizsgálódási célkitűzéseimet, az alábbiak szerint. Írásom első fejezetét képezte a fogalmi keretek tisztázása után, hogy átfogó képet kapjak a tipikusan többségi választási rendszerekben működő gerrymanderingről. Ennek érdekében, az Amerikai

⁵¹ Bauer B. (2021): A magyar választási rendszer. *Magyar-Német Intézet*. Forrás: <https://magyarnemetintezet.hu/kutatas/a-magyar-valasztasi-rendszer>

Egyesült Államokban fellelhető eseteken keresztül ültettem át elméletből a gyakorlatba a jelenség különböző fajtáit. Ahogyan a számos fejezet is mutatja, a gerrymandering típusainak sokszínűségét ezen ország példáin keresztül lehet eminens módon szemléltetni.

A dolgozatom második szakaszában, arra világítottam rá mindenekelőtt, hogy mi az a kontextus, aminek keretén belül lehetőség nyílt hazánkban a választókerületi manipulációra. A válasz egyértelműen a 2011.-ben elfogadott, új magyar választási törvényben keresendő. A fejezetben a jelenség egy jóval letisztultabb fajtáját, a pártos gerrymanderinget vizsgáltam. Ehhez kapcsolódik egy módszertani kísérlet lefolytatása, melynek keretében az „egy szavazó, egy szavazat” elv érvényesülését vizsgáltam az OEVK-k tekintetében. Számításaim eredménye bizonyítja, hogy a hazai keretek nem tesznek eleget a szükséges kritériumoknak. Így, a Fidesz-KDNP által elfogadtatott, jelen fennálló országgyűlési választási rendszer révén, nem egyenlő politikai játéktér alakult ki, az induló pártok között.

Konklúzióm megalkotásakor a két ország választási rendszerének hasonlóságai és különbségeiből adódó eredményeket vettem figyelembe. A két rész összevont tapasztalata alapján, releváns információk mintájára állapítottam meg következtetéseimet, melyek a dolgozatom záró fejezetéül szolgálnak.

Kutatásom összességében eredményesnek bizonyult, hiszen a felállított három tézisem mindegyikére kielégítő választ kaptam. Ezen felül kettő (melyeket az előző fejezetben taglaltam), a felfedett és alátámasztott eredmények alapján beigazolódtott. Legfontosabb megállapításom, hogy első tézisem sikeres alátámasztása abban rejlik, hogy a magyarországi rendszer (amely nagy aránytalansági hajlamú), még inkább a többségi választási rendszerek és annak, elemeinek irányába mozdult el. Második célkitűzésemként igazolni szerettem volna, hogy a választókerületek tudatos átalakítása révén a kormánypárt, a hatalmának megtartását hosszútávon biztosíthatja. Ennek alátámasztására a Magyarországról szóló, harmadik fejezet során taglaltak tesznek eleget. Harmadik, egyben utolsó tézisem során azt állítottam, hogy a jelenleg hatályos jogszabályi kereteken belül elkészíthető egy olyasfajta körzet allokációs terv, amely nem érint hátrányosan egyetlen szavazópolgárt sem hazánkban. Ennek igazolására nem előzetes szakirodalmi kutatásokat, hanem saját kvantitatív számítások alapján végzett elemzést végeztem. Ugyan, a 3.4 fejezetben található táblázat alapján a felvetésem megcáfolásra került, ez azonban újabb kutatási lehetőséget nyitott meg előttem.

A kutatás legnagyobb hozzáadott értékének az elméleti összefoglaló és leíró szakasz mellett, a hazai OEVK-k aránytalanságának problémájával kapcsolatban alkalmazott kísérleti módszer

metodológiai értékét, illetve az ennek köszönhető tartalmi megállapításokat tartom. Ezen felül, a Fidesz-KDNP által elfogadtatott, jelen fennálló országgyűlési választási rendszer hatásainak vizsgálta alapján kijelenthetjük, hogy nem egyenlő politikai játéktér alakult ki, az induló pártok között.

5.1 Zárszó

A gerrymandering jelenségének témájában igen széleskörű irodalom született, mind a hazai, mind a nemzetközi viszonylatban egyaránt. A kutatásomhoz hasonló, komparatív elemzés azonban még nem terjedt el, ezáltal esett a választásom a két ország oldaláról történő megközelítésmódra. Ezen felül, a hazai empirikus tapasztalatok alacsony mivoltának ellensúlyozására választottam a rendkívül sokrétű és összetett Amerikát társául.

A Magyarországon, illetve az Egyesült Államokban működő gerrymandering szembeállítása, már alapvetően számos különbséget hordoz magában, melynek révén érdemes foglalkozni a témával. Amerikában a választókerületi manipuláció összes tankönyvi példája felfedezhető, míg hazánkban egyetlen, „letisztult” (de annál összetettebb) esettel szemben találjuk magunkat. Továbbá a két, különböző választási rendszer okozta befolyásoló impulzusok lényegesen eltérőek a pártrendszerre gyakorolt hatásuk tekintetében. Ebből kifolyólag a körzetmódosítások kivitelezése is különféle módon történik. Ennek ellenére hatékonyan érvényesül a kormányzó politikai elit érdekartikulációja mindkét esetben.

Írásom során törekedtem a legátfogóbb módon részletezni és rendszerezni a kérdéskörhöz kapcsolódó, kutatásom szempontjából releváns információkat. Vizsgálódásomat, terjedelemi korlátok miatt azonban le kell, hogy zárjam. A téma szinte kimeríthetetlen, így, ha ezen dolgozat keretein belül nem áll módomban teljeskörű elemzést végezni, a továbbiakban rendkívül szerteágazó kutatási területek állnak rendelkezésemre a gerrymandering kérdéskörét illetően.

Mivel a jelenlegi konstrukció méretbeli összetételének arányai sértik a törvénybe foglalt kereteket, várhatóan előbb-utóbb sor kerül a fennálló választókörzetek újrafelosztásra, amely különösen érdekes kutatási szempontnak bizonyulhat.

A későbbiek során, egy nagyobb volumenű, nemzetközi kiterjedésű kutatást folytatnék. Ennek oka, hogy a magyarországi empirikus tapasztalatok nem elegendőek ahhoz, hogy kellően megismerjük a témakör minden apró részletét. További vizsgálódások keretein belül

lehetőségem nyílna újabb kutatási módszertanok alkalmazására. Az egyéb feltérési technikák adta lehetőségek által mélyebb, kvantitatív adatelemzés végezhető el, melynek segítségével a 2020-as évek egyik legforróbb aktualitásának nevezett problémakör elemezhető.

Konrád György szavaira reflektálva, miszerint *„a sikeres uralom terjeszkedni akar, és minél jobban boldogul, annál valószínűbb, hogy felébred benne a vágy, hogy legyőzze azt, akire eddig még nem sikerült rákényszerítenie az akaratát.”* A kutatás során világos kép rajzolódott ki előttünk, hogy a hatalom kihasználás maximalizálásának versenyében a bevont lakosság, legtöbbször anélkül szolgálja a törvényalkotó akaratát, hogy annak tudatában lenne.

Irodalomjegyzék:

Bernman, David R. - Tanis J. Salant (1998): *Minority Representations, Resistance, and Public Policy: The Navajos and the Counties.* Oxford University Press. 1998. 83-88 o.

Biró, Péter - Sziklai Balázs - Kóczy Á. László (2012): *Választóközetek igazságosan?* (No. MT-DP-2012/27). IEHAS Discussion Papers.

Blau, Max (2016): Drawing the line on the most gerrymandered district in America. *The Guardian*, 19.

BROOKES, R. H. (1960): The analysis of distorted representation in two party, single-member elections. – *Political Science*. 12. 2. pp. 158-167.

Buböck, Rainer (2005): Expansive Citizenship: Voting beyond Territory and Membership. *Political Science and Politics*. 2005. október. 683-688. o.

Czene-Joó Máté (2019): Gerrymandering az Egyesült Államokban. Megmentheti-e a matematika a demokráciát?. *Politikatudományi Szemle*, 28(3), 111-134.

Dr. Oroszné Takács Katalin (2019): Kisebbségi népoktatás a Trianon utáni Magyarországon. *Közép-Európai Közlemények*, 12(4), 43.

Enyedi Zsolt - Benoit, Ken (2011): „Kritikus választás 2010. A magyar pártrendszer átrendeződése a bal-jobb dimenzióban” in. Enyedi Zsolt - Szabó Andrea - Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. A 2010-es választások Magyarországon.* Budapest. DKMKA. 28-34 o.

Erikson, R. S. (2002): Sources of partisan bias in US congressional elections: an update stimulated by Ron Johnston's essay. *Political Geography*, 21(1), 49-54.

Fábián György (1999): *A vegyes választási rendszer és reformja.* In: *Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica*, (53) 1-25. pp. 125.o.

Fábián György (2017): Választási rendszerek Kelet-Közép-Európában. *Metszetek-Társadalomtudományi folyóirat*, 6(1), 32.o.

Forest, Benjamin (2013): Redistricting and the elusive ideals of representation. *Political Geography*. 32. 1. pp. 15- 17o.

Griffith, E. C. (1907): *The rise and development of the gerrymander.* Scott, Foresman. 72-73.

Haggett, Peter (2006): Geográfia, globális szintézis. Typotex Kiadó, Budapest. 246-261 o.

Haggett, Peter (2006): Geográfia, Globális szintézis. Typotex Kiadó, Budapest pp. 528-532.

Handley, Lisa (2007): Boundary Delimitation. *Challenging the Norms and Standards of Election Administration*, 63.o.

Hubai László (2018): Választási földrajz. *Dialóg Campus Kiadó*, Budapest, 5-25.

Ingraham, Christopher (2014): America's most gerrymandered congressional districts. *Washington Post*, 15.

Issacharoff, S. - Karlan, P. S. - Pildes, R. H. (2002): *The law of democracy: legal structure of the political process*. Foundation Press. 828.o.

Johnston, R. (2002): If it isn't a gerrymander, what is it?. *Political Geography*, 21(1), 55-65.

Johnston, R. - Pattie, C. (2011): Tactical voting at the 2010 British general election: rational behaviour in local contexts?. *Environment and Planning A*, 43(6), 1323-1340.

Johnston, Ron (2002a): Manipulating maps and winning elections: measuring the impact of malapportionment and gerrymandering. - *Political Geography*. 1-31 o.

Kovács Zoltán (2000): Voksok a térben. A magyar parlamenti választások földrajzi jellemzői. In: Böhm A. - Gázsó F. - Stumpf I. - Szoboszlai Gy. (szerk.): Parlamenti választások 1998. Századvég Kiadó, Budapest, pp. 100-115.

Kovalcsik Tamás (2018): A Közép-magyarországi régió településeinek alternatív választókerületi térfelosztása. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 7(1), 54-69.

Kovalcsik, Tamás (2018): A Közép-magyarországi régió településeinek alternatív választókerületi térfelosztása. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 7(1), 54-69.

Kovalcsik, T. - Vida, G. - Dudás, G. (2019): Az országgyűlési választókerületek kompaktságának elemzése Magyarországon. *Területi Statisztika*, 59(2), 188-218.

Körösényi András (2015): A Magyar Politikai rendszer – Negyedszázad után. In: Szabó Andrea. Budapest. Osiris Mta Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet. 287-293.o

Körösényi András (2015): *A Magyar Politikai rendszer – Negyedszázad után*. In: Tóth Csaba. Budapest. Osiris Mta Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet. 231-248.o

László Róbert (2012): „Új választókerületi térkép” in Félúton a választási reform - Tanulmány a Political Capital Institute és a Friedrich Ebert Alapítvány budapesti irodája által közösen szervezett konferenciához. *Political Capital - Friedrich Ebert Stiftung Büro*. Budapest 2012. április 9. 1-8 o., 13-17 o.

Martis, K. C. (2008): The original gerrymander. *Political Geography*, 8(27), 833-839.

Morill, Richard (2009): Gerrymandering. In: RobKitchin,. - NigelThrift,. (eds.): International Encyclopedia of Human Geography. *Elsevier Science*. Amsterdam. 486-491 o.

Papp Z. Attila - Vass Ágnes (2014): Külhoni szavazás: kontextusok és Kárpát-medencei percepciók. *real.mtk.*, 1-7.o.

Szigeti Péter (2014). A magyar választási rendszer átalakítása-összehasonlító perspektívában. *Jogtudományi Közlöny*, 69(2), 82-92.

Szigeti Péter (2014): A Magyar választási rendszer átalakítása. – összehasonlító perspektívában. *Jogtudományi közlöny*. 2014. február. 1-11 o.

Szigetvári Viktor - Vető Balázs (2012): „Átbillenteni, visszaszerezni, meghódítani - Tanulmány az új magyar országgyűlési választási rendszer által a demokratikus ellenzéki erők számára

teremtett alkalmazkodási kényszerről”. *Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány* 2012 Augusztus. 29-50 o.

Vida György - Kovács Zoltán (2015): A magyar választási rendszer területi aránytalanságai 2011 előtt és után. *Területfejlesztés és Innováció*. 1-9 o.

Vida György - Kovács Zoltán (2017): Magyarország átalakuló választási földrajza a 2010-es és a 2014-es parlamenti választások tükrében. *Földrajzi Közlemények*. 141. 2. pp. 125-138.

Vida György - Kovalcsik Tamás (2018): Magyarország választási földrajzi sajátosságai a 2014-es és a 2018-as parlamenti választások tükrében. *Modern Geográfia*. 13. 4. pp. 15-30.

Webster Gerald R. - Quinton, Nicholas. (2010): The electoral geographies of two segregationist („JimCrow”) referenda in Alabama. *Political Geography*. 29.(7.) pp. 3-14 o.

Folyóiratok:

Beszorulva: a baloldal a Fidesz és a Jobbik földrajzi szorításában-A 2014-es országgyűlési választások eredményeinek mélyelemzése a baloldali ellenzék szemszögéből (2014). Policy Solutions. Budapest. 10-17 o. Forrás: https://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzes/10/beszorulva_a_baloldal_a_fidesz_es_a_jobbik_foldrajzi_szoritasaban.pdf (2022.04.29.)

Csóti Rebeka (2022): A körzetek, amelyeket meg kell nyernie az ellenzéknek a kormányváltáshoz. 24. *Hu.- Csatatér'22*. 2022.02.04. <https://24.hu/belfold/2022/02/04/valasztas-2022-valasztokeruletek-billego-korzetek-fidesz-ellenzek/> (Utolsó letöltés: 2022.04.29.)

Daley, D. (2017): How Democrats Gerrymandered Their Way to Victory in Maryland. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/06/how-deep-blue-maryland-shows-redistricting-is-broken/531492/> (Utolsó letöltés: 2023.02.19.)

Daley, D. (2020): Inside the Republican plot for permanent minority rule. *The New Republic*. <https://newrepublic.com/article/159755/republican-voter-suppression-2020-election> (Utolsó letöltés: 2023.01.13.)

Dan Avery, (October 29, 2022): "Gerrymandering: The Greatest Threat to Voting in America" <https://www.cnet.com/news/politics/gerrymandering-the-greatest-threat-to-voting-in-america/> (Utolsó letöltés: 2023.02.19)

Ellenberg, J. (2017): How computers turned gerrymandering into a science. *New York Times*, <https://www.nytimes.com/2017/10/06/opinion/sunday/computers-gerrymandering-wisconsin.html> (Utolsó letöltés: 2023.04.23.)

Fitzpatrick, Edward (January 5, 2022): "R.I. redistricting commission votes for compromise on 'prison gerrymandering' issue". <https://www.bostonglobe.com/2022/01/05/metro/ri-redistricting-commission-votes-compromise-prison-gerrymandering-issue/> (Utolsó letöltés: 2023.03.20.)

Karácsony Gergely (2012): „Választási matematika haladóknak” *Karácsony Gergely blogja*. 2012.02.27. <https://karacsonygergely.blog.hu/archive> (Utolsó letöltés: 2022.11.19)

Michelle L.Price, July 20, 2017): "US Judge: Utah county election maps must be redrawn again" <https://apnews.com/article/99228abf73a549ce9c9c89759de4affa> (Utolsó letöltés: 2023.03.10.)

Nelson Ebaugh, (1997): "Refining the Racial Gerrymandering Claim: Bush v. Vera". *Tulsa Law Journal*. 33 (2). <https://digitalcommons.law.utulsa.edu/tlr/vol33/iss2/6/> (Utolsó letöltés: 2023.01.19)

Newkirk, V. (2017): How Redistricting Became a Technological Arms Race. *The Atlantic*, 28. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/10/gerrymandering-technology-redmap-2020/543888/> (Utolsó letöltés: 2023.02.28.)

Országgház Filmműhely (2021): A Magyar választási rendszer – The hungarian electoral system. <https://www.youtube.com/watch?v=LKOqcjEDOVU&vl=hu> (Utolsó letöltés: 2023.02.25.)

Országgyűlési képviselők választása 2022. *Nemzeti Választási Iroda*. 2022. április 3. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022> (Utolsó letöltés: 2023.04.20.)

Roff, Peter (September 28, 2010): "Election 2010 Redistricting Gains Will Give GOP Lasting Majority". *U.S. News & World Report*. <https://www.usnews.com/opinion/blogs/peter-roff/2010/09/28/election-2010-redistricting-gains-will-give-gop-lasting-majority> (Utolsó letöltés: 2023.03.10.)

S. Mansoor; M. Carlisle (2021): "When Your Body Counts But Your Vote Does Not: How Prison Gerrymandering Distorts Political Representation". *Time*. <https://fordhamdemocracyproject.com/2023/03/27/a-modern-day-3-5-compromise-the-case-for-finding-prison-gerrymandering-unconstitutional-under-the-thirteenth-amendment/> (Utolsó letöltés: 2023.03.19.)

Szigetvári Viktor - Tordai Csaba - Vető Balázs (2011): Túl a demokrácián - Az új országgyűlési választási rendszer modellje (2.rész). *hazaeshaladas.blog.hu*. 2011.11.25. https://hazaeshaladas.blog.hu/2011/11/25/tul_a_demokracian_az_uj_országgyűlési_választási_rendszer_modellje_2_resz (Utolsó letöltés:2022.04.30.)

Wang, H. L. - Devarajan, K. (2019): 'Your Body Being Used': Where Prisoners Who Can't Vote Fill Voting Districts. *NPR*, December, 31. <https://www.npr.org/sections/codeswitch/2019/12/31/761932806/your-body-being-used-where-prisoners-who-can-t-vote-fill-voting-districts> (Utolsó letöltés: 2023.03.20.)

Wasserman, D. (2011): Perrymander: Redistricting Map that Rick Perry Signed Has Texas Hispanics Up in Arms. *National Journal*, https://americasvoice.org/news_clips/perrymander_redistricting_map_that_rick_perry_signed_has_texas_hispanics_up/ (Utolsó letöltés: 2023.03.29.)

Jogszabályok:

2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100203.tv>

Törvény a választási eljárásról szóló 2013 . évi XXXVI. törvény módosításáról: <https://www.parlament.hu/irom39/11200/11200-0012.pdf>

2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300036.tv>

T/13679. Törvényjavaslat az egyes választási tárgyú törvények módosításáról:
<https://www.parlament.hu/irom41/13679/13679.pdf>